

Toolkit voor medewerkers

Kwetsbare kinderen & Kindermishandeling

Meisjesbesnijdenis/vrouwelijke genitale verminking (VGV)

Inhoudsopgave

1. Werkinstructies	4
2. Team Aandachtsfunctionarissen KK&K.....	4
3. Vormen van kindermishandeling	5
4. Stappen werkinstructie Kwetsbare kinderen & Kindermishandeling	6
5. Inschatten met het afwegingskader.....	7
5.1 Acute en structurele onveiligheid en onthulling	8
6. Breng signalen in kaart	10
7. Signaallijst op items GOM	11
7.1 Signalen ontwikkeling.....	11
7.2 Signalen opvoeding	12
7.3 Signalen omgeving	12
8. Signaallijsten.....	14
8.1 Signalen kindermishandeling	14
8.2 Signalen Abusive head trauma	17
8.3 Signalen Munchausen by Proxy.....	18
8.4 Signalen Kind als getuige van huiselijk geweld	19
8.5 Signalen eengerelateerd geweld.....	22
9. Stappen werkinstructie Meisjesbesnijdenis/Vrouwelijke genitale verminking	23
9.1 Signalen meisjesbesnijdenis	24
10. Hoe vertel ik dat ik advies ga vragen of ga melden bij Veilig Thuis?.....	26
10.1 Wie vertel ik dat ik contact ga opnemen met Veilig Thuis?	27
10.2 Hoe vertel ik dat ik advies ga vragen bij Veilig Thuis?	28
10.3 Hoe vertel ik dat ik ga melden bij Veilig Thuis?	29
11. Hoe schrijf ik een melding voor Veilig Thuis?	32
11.1 Waar denk ik aan bij het schrijven van een melding?	32
11.2 Hoe schrijf ik objectief en zorgvuldig?	33
12. In gesprek over kindermishandeling.....	34
12.1 Voorbeeldvragen.....	35
12.2 Argumenten om huiselijk geweld te stoppen	37
13. In gesprek over meisjesbesnijdenis.....	39
13.1 Voorbeeldvragen voor ouders	40
13.2 Voorbeeldvragen voor meisjes.....	41
13.3 Voorbeeldzinnen voor het gesprek.....	42
14. In gesprek met kinderen en jongeren	48
14.1 Voorbeeldvragen voor kinderen en jongeren.....	53
15. Motiverende en oplossingsgerichte gesprekstechnieken.....	54
15.1 Hoe werkt stress in het brein?.....	54
15.2 Wat is metacommunicatie?	58
15.3 Hoe wordt motivatie versterkt?.....	64

Colofon

Uitgave: Juli 2020, versie 4

Ontwikkelaar: Nathalie Sie

Contact: Team Aandachtsfunctionarissen KK&K, afkwetsbarekinderen@ggdhm.nl,

Bronnen: NCJ, 2016. *Richtlijn Kindermishandeling*. Geraadpleegd op 30 maart 2018 van <https://www.ncj.nl/richtlijnen/alle-richtlijnen/richtlijn/?richtlijn=12>

van de Putte, Lukkassen, Russel en Teeuw, 2013. *Medisch handboek kindermishandeling*. TrainersHuiselijkGeweld.nl, 2020. *Reader voor deelnemers Aanpak Huiselijk geweld*. Academie voor Inspiratie, 2019. *Oplossingsgerichte en motiverende gesprekstechnieken*.

1. Werkinstructies

Bij signalen van kwetsbare kinderen en/of kindermishandeling volg je de werkinstructie Kwetsbare kinderen & Kindermishandeling. Bij signalen van meisjesbesnijdenis volg je de werkinstructie Meisjesbesnijdenis. Deze werkinstructies vind je in het kwaliteitshandboek.

2. Team Aandachtsfunctionarissen KK&K

Het team Aandachtsfunctionarissen Kwetsbare kinderen & Kindermishandeling (KK&K), inclusief Meisjesbesnijdenis/Vrouwelijke genitale verminking (VGV) is de vraagbaak bij zorgen en vragen over kwetsbare kinderen, kindermishandeling en meisjesbesnijdenis. Wat doet het team AF KK&K voor jou?

We geven advies over:

- Hoe je signalen goed in kaart brengt.
- Hoe je een moeilijk gesprek voert.
- Wie je nodig hebt om de situatie te wegen.
- Welke stappen je neemt om de situatie aan te pakken.

We ondersteunen je:

- Wanneer je in gesprek wilt gaan over meisjesbesnijdenis. Onze aandachtsfunctionaris meisjesbesnijdenis kan mee op huisbezoek, brengt samen met jou signalen in kaart, weegt de situatie en adviseert over stappen.

We hebben expertise op:

- Huiselijk geweld en kindermishandeling, inclusief meisjesbesnijdenis, abusive head trauma, Münchhausen by Proxy, kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld, slachtoffer zijn van vechtscheiding en complexe casuïstiek.
- Werkinstructies Kwetsbare kinderen & Kindermishandeling en Meisjesbesnijdenis, GIZ-methodiek, JeugdMATCH, 1Gezin1Plan en de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling.

Hoe bereik je ons en wie zijn wij?

Telefoon: 088-3084040

Email: afkwetsbarekinderen@ggdhm.nl

Als je ons mailt op afkwetsbarekinderen@ggdhm.nl, dan beantwoorden wij je vraag tijdens het spreekuur. Tijdens schoolvakanties hebben wij een aangepaste bereikbaarheid, we informeren je hier tijdig over via de mail.

Aandachtsfunctionarissen Kwetsbare kinderen & Kindermishandeling zijn Annemieke Keuzenkamp, Edith Nikken, Ingrid van Oosterhout, Lara Cajko en Marjolijn Bots.

Aandachtsfunctionaris meisjesbesnijdenis is Lamis Haidar.

3. Vormen van kindermishandeling

Vijf algemene vormen

1. Lichamelijke mishandeling

De ouder/verzorger verwondt of staat toe dat het kind wordt verwond, anders dan ten gevolge van een ongeluk.

2. Lichamelijke verwaarlozing

De ouder/ verzorger onthoudt het kind wat het voor de lichamelijke gezondheid en ontwikkeling nodig heeft. De ouder en/of verzorger is niet in staat of bereid tot het verschaffen van minimale zorg ten aanzien van de lichamelijke behoeften.

3. Psychische mishandeling

De ouder/verzorger brengt schade toe aan de emotionele en/of persoonlijkheidsontwikkeling.

4. Psychische verwaarlozing

De ouder/verzorger onthoudt het kind wat het voor zijn geestelijke gezondheid en ontwikkeling nodig heeft.

5. Seksueel misbruik

De ouder/verzorger poogt of heeft seksueel contact met een kind, ter bevrediging van de eigen seksuele gevoelens en/of uit geldelijk gewin.

Vijf specifieke vormen

1. Meisjesbesnijdenis/ vrouwelijke genitale verminking (VGV)

De ouder/verzorger laat een ingreep uitvoeren aan de uitwendige geslachtsdelen van een meisje zonder medische noodzaak.

2. Abusive head trauma/shaken baby syndroom

De ouder/verzorger schudt of slaat de baby of het kind waardoor beschadigingen aan het hoofd of de hersenen kunnen ontstaan, specifiek bloedingen in de hersenen en/of in de ogen.

3. Munchausen by proxy

De ouder/verzorger verergert, veroorzaakt, verzint en/of bootst ziekteverschijnselen na.

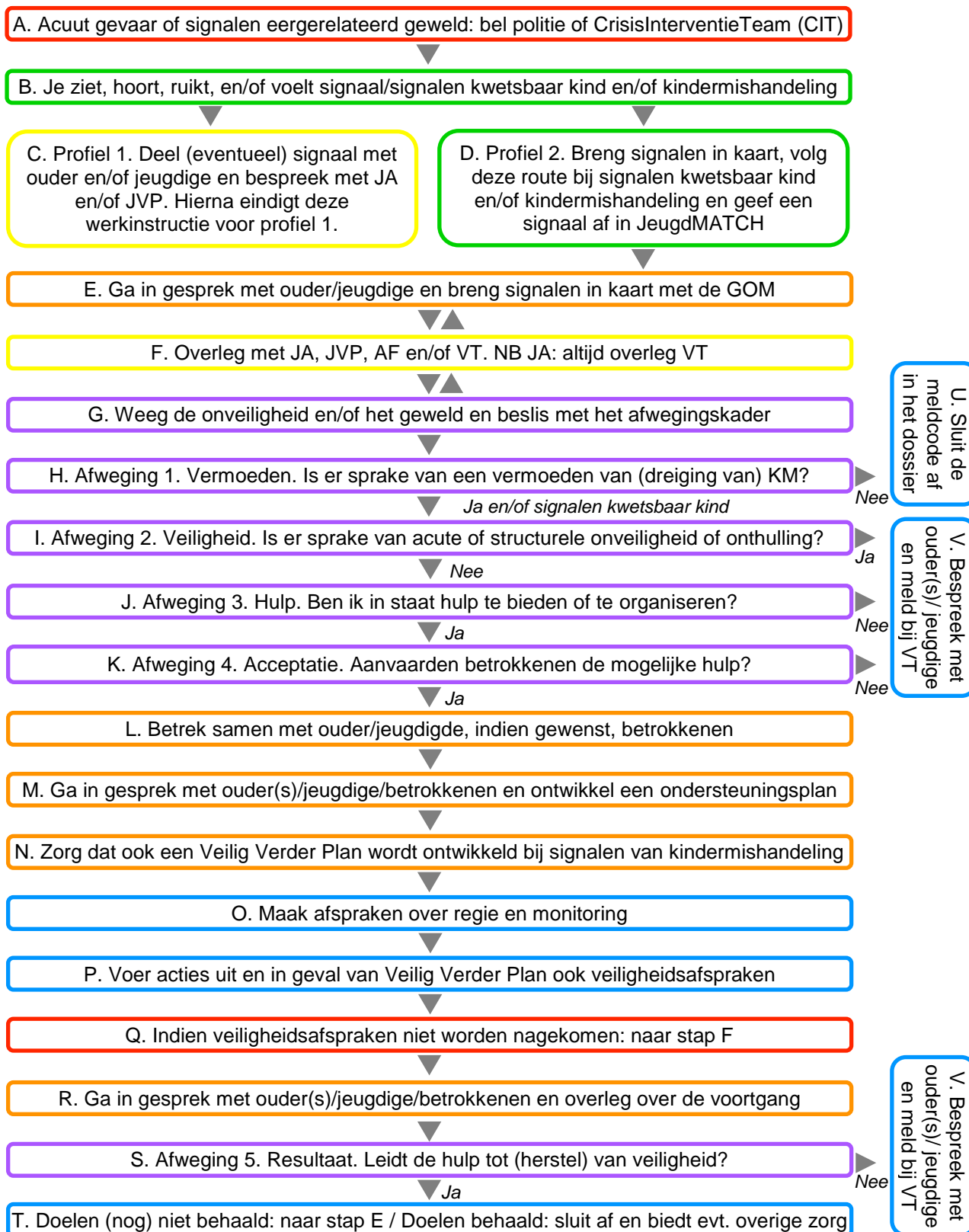
4. Getuige zijn van huiselijk geweld

Het kind is regelmatig getuige van geweld tussen ouders/verzorgers.

5. Eergerelateerd geweld

Overkoepelende term voor vormen van dwang, psychisch en fysiek geweld gepleegd vanuit een eermotief.

4. Stappen werkinstructie Kwetsbare kinderen & Kindermishandeling

5. Inschatten met het afwegingskader

Inschatten of de veiligheid moet worden ingeschat door Veilig Thuis:

Stel de volgende vragen om in te schatten of er met spoed/vandaag contact moet worden opgenomen met Veilig Thuis:

1. Is er sprake van acute onveiligheid? (Afweging 2)
2. Is er sprake van structurele onveiligheid? (Afweging 2)
3. Is er sprake van onthulling? (Afweging 2)

Is één van bovenstaande vragen beantwoord met 'ja'? Contact (direct of op korte termijn) Veilig Thuis voor een melding.

4. Ben jij (of een collega) in staat hulp te organiseren? (Afweging 3)
5. Accepteren de betrokkenen hulp en zetten zij zich hiervoor in? (Afweging 4)
6. Is het kind veilig door de hulp? (Afweging 5)

Is één van bovenstaande vragen beantwoord met 'nee'? Contact (direct of op korte termijn) Veilig Thuis voor een melding.

Schat in met de professionele normen en informatie over acute en structurele onveiligheid.

Stel de volgende vragen om in te schatten of er het risico moet worden gewogen door Veilig Thuis:

Zijn er feiten/concrete aanwijzingen die wijzen op recent:

1. Lichamelijk geweld (tegen het kind)?
2. Lichamelijke verwaarlozing (van het kind)?
3. Psychisch geweld (tegen het kind)?
4. Psychische verwaarlozing (van het kind)?
5. Seksueel misbruik (van het kind)?
6. Huiselijk geweld (in het gezin)?

Zijn er zorgen over:

1. Bescherming en veiligheid?
2. Basiszorg?

Is één van bovenstaande vragen beantwoord met 'ja'? Contact Veilig Thuis om het risico op onveiligheid te wegen.

5.1 Acute en structurele onveiligheid en onthulling

Acute onveiligheid

Een persoon is in direct fysiek gevaar, diens veiligheid is de komende uren/dagen niet gegarandeerd en hij of zij heeft direct bescherming nodig. Dit om te voorkomen dat er (meer) fysiek letsel en/of ernstige mentale schade ontstaat.

Toelichting

Bij het afwegen van signalen van huiselijk geweld en/of kindermishandeling schat de professional allereerst en voortdurend in of een betrokkene in acuut (levens)gevaar is. Dit betreft fysiek of seksueel geweld (met of zonder letsel) of, in geval van kinderen of (zorg)afhankelijke volwassenen, de afwezigheid van de meest basale verzorging (waaronder eten, drinken, kleding en onderdak) en bijvoorbeeld ook het onnodig toedienen van (medische) middelen of onthouden van noodzakelijke medische hulp of het verrichten van onnodige zorg of nalaten van benodigde zorg. De professional vraagt zo nodig een (forensisch) medisch expert, bijvoorbeeld op het gebied van letselduiding, om het vermoeden van acute onveiligheid te onderbouwen.

Onderstaande lijst bevat een aantal, niet uitputtende voorbeelden van situaties van acute onveiligheid.

- Vermoeden op (ernstig) toegebracht letsel bij personen vanaf -9 maanden of een poging
- daartoe dat als teken van onveiligheid wordt ingeschat. Daaronder vallen tenminste alle
- letsels die medische behandeling behoeven.
- Poging tot verwurging.
- Wapengebruik.
- (Vermoeden van) seksueel misbruik of seksueel geweld of seksuele exploitatie door
- iemand uit de huiselijke kring of door iemand tot wie het slachtoffer in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, en een reële kans op herhaling of onvoldoende zicht daarop.
- Acute bedreiging door een ouder/verzorger om een naaste
- (waaronder (ex)-partner, kinderen of familielid) te doden, ernstig letsel toe te brengen of hun vrijheid te benemen (opsluiting, familiedrama, eerwraak, vrouwelijke genitale verminking (VGV)).
- Onthouden van direct noodzakelijke zorg, voedsel, medicatie, huisvesting en hulpmiddelen waardoor de gezondheid acuut wordt bedreigd.
- Als een ouder/verzorger (medische) klachten/aandoeningen bij een minderjarige/ (zorg)afhankelijke volwassene of oudere verzint, (medische) onderzoeksgegevens of bestaande klachten en afwijkingen vervalst of in het kader van een onderzoek bewust selectief verstrekt of (medische) klachten en afwijkingen die acuut de gezondheid bedreigen, daadwerkelijk veroorzaakt.
- Door het slachtoffer of ouder/pleger zelf onthullen van - en/of hulp vragen voor - een situatie van actuele kindermishandeling en of huiselijk geweld waar hulp onvoldoende oplossing voor biedt.

- Een acuut onveilige situatie ontstaat of zorg dreigt weg te vallen voor een minderjarige of (zorg)afhankelijke volwassene of oudere vanwege een (dreigende) suïcide, automutilatie, acuut psychiatrisch beeld, intoxicatie door alcohol en/of drugs door ouder/verzorger.
- Noodgedwongen vlucht van huis door (dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling.
- Gebruik van alcohol/drugs door zwangere of huiselijk (fysiek) geweld richting zwangere dat acuut de gezondheid van de zwangere en/of de ongeborene bedreigt.
- Blootstellen van een kind aan oorlogsgeweld door te gaan wonen in een oorlogsgebied en/of zich aan te sluiten bij een groepering die aan strijd in oorlogsgebied deelneemt.

Structurele onveiligheid

Er is sprake van herhaling of voortduren van onveilige situaties of situaties van geweld die de gezondheid, het welzijn of de ontwikkeling bedreigen.

Toelichting

Een voorgeschiedenis van huiselijk geweld of kindermishandeling is de belangrijkste voorspeller voor herhaling en of voortduren van onveiligheid (bij plegger en slachtoffer) in de toekomst.

Onderstaande lijst bevat een aantal illustratieve, niet uitputtende voorbeelden van situaties van structurele onveiligheid.

- Minderjarigen en ongeboren kinderen die opgroeien bij ouders met zodanig ernstige
- problematiek ten gevolge van onder andere verstandelijke beperking, middelenverslaving, psychische problematiek dat de fysieke en psychische veiligheid van het kind bij herhaling en/of voortdurend wordt bedreigd en de ontwikkelmogelijkheden van deze minderjarigen structureel ingeperkt worden.
- Vergelijkbare situaties met (zorg)afhankelijke volwassenen en/of ouderen.
- Kinderen die stelselmatig getuige zijn van huiselijk geweld.
- Psychische en/of fysieke mishandeling door escalerende vormen van langdurige stalking in partnerrelaties.

6. Breng signalen in kaart

Signalen herkennen

Signalen van kwetsbare kinderen en kindermishandeling zijn soms moeilijk te herkennen, omdat zij vaak niet specifiek zijn. De meeste signalen kunnen ook op een andere zorg wijzen.

Signalen staan niet op zichzelf, maar krijgen betekenis door de context. Er is altijd een wisselwerking tussen ons, onze relaties en de omgeving waarin we leven. Signalen kunnen daarom soms moeilijk te herkennen.

Systeemgericht kijken helpt ons om een duidelijker beeld te krijgen van het kind of de jongere en zijn situatie. Daarom wordt de GOM afgenomen bij zorgen over kwetsbaarheid en/of kindermishandeling.

Gevoeligheid voor signalen

Signaallijsten ondersteunen het signaleren van kindermishandeling. Het is belangrijk om voorzichtig met signaallijsten om te gaan. Signaallijsten zijn niet volledig, ook andere signalen kunnen wijzen op vormen van kindermishandeling.

Bij het signaleren is het met name van belang dat er een gevoeligheid ontwikkeld wordt voor het herkennen van situaties die afwijken van het normale gedrag of de situatie. Het gevoelig zijn voor signalen noemen we 'signaalgevoeligheid' en kan worden versterkt doordat we ons verdiepen in kindermishandeling.

Signalen in kaart brengen via de GOM en/of signaallijsten

Op de volgens pagina's zijn de signalen onderverdeeld. Je kunt de GOM afnemen en in hoofdstuk 'Signalen Kwetsbare kinderen & Kindermishandeling op items GOM' de signalen in kaart brengen via de items op de GOM. Daarnaast kun je de signalen ook vanaf hoofdstuk 'Signaallijsten' via signaallijsten in kaart brengen. Uiteraard zijn deze signalen ook samen te gebruiken.

De signalen op items van de GOM zijn onderverdeeld in ontwikkeling, opvoeding en omgeving. De signalen in de signaallijsten zijn onderverdeeld in signalen kindermishandeling in de leeftijdsgroepen 0 tot 4 jaar, 4 tot 12 jaar en 12 tot 19 jaar. De signalen van plegers zijn universeel voor het signaleren van kindermishandeling.

Daarnaast zijn signalen opgenomen van abusive head trauma, Münchhausen by Proxy, het kind als getuige van huiselijk geweld, eengerelateerd geweld en meisjesbesnijdenis.

7. Signaallijst op items GOM

7.1 Signalen ontwikkeling

Lichamelijke ontwikkeling

- Het kind krijgt te weinig, ongezond of geen eten.
- Het kind krijgt onvoldoende drinken.
- Het kind wordt niet gedoucht of gewassen en ruikt onfris of heeft kleren die onfris ruiken en/of vlekken en/of gaten hebben.
- Het kind heeft onvoldoende, veel te grote of te kleine of te dunne kleding aan en/of heeft het vaak koud en/of is vaak doorweekt van de regen.
- Het kind heeft chronische hoofdluis.
- De tanden van het kind worden minder dan tweemaal per dag, onregelmatig of nooit gepoetst.
- De ouder gaat niet of onregelmatig naar de tandarts met het kind.
- Als het kind ziek of gewond is, verzorgt de ouder hem/haar te weinig, onregelmatig of niet en/of gaat niet of te laat naar de huisarts of het ziekenhuis als dat nodig is.
- Als het kind medicijnen nodig heeft, zorgt de ouder er onregelmatig of niet voor dat het kind deze inneemt.
- De ouder volgt de adviezen van artsen onregelmatig of niet op.
- ouder 'doktert' onnodig met het kind en/of geeft het kind onnodig medicatie en/of zorgt ervoor dat het kind gezondheidsklachten krijgt of ziek wordt.

Verstandelijke ontwikkeling

- De ouder vertoont niet adequaat voorbeeldgedrag.
- De ouder leert het kind dingen die verboden of strafbaar zijn.
- Het kind gaat onregelmatig of niet naar school.

Emotionele ontwikkeling

- De ouder is niet geïnteresseerd in het kind.
- De ouder raakt het kind niet aan of alleen voor de nodige lichamelijke verzorging (bij jonge kinderen).
- De ouder troost het kind niet als het verdrietig is.
- De ouder heeft geen contact met het kind door hem/haar te knuffelen/ stoeien/ grapjes te maken en/of te praten.
- Er is geen vaste volwassene die emotioneel beschikbaar is voor het kind.
- Het kind voelt zich onveilig en/of niet geborgen.

Sociale ontwikkeling

- Het kind heeft geen vrienden en de ouder vindt het niet fijn als het kind vrienden maakt.
- De ouder leert het kind niet om te gaan met anderen of maakt het kind bang voor anderen.
- De ouder zorgt ervoor dat het kind geen contact heeft met belangrijke anderen.
- De ouder leert het kind geen manieren of sociaal ongewenste manieren aan.
- De ouder leert het kind niet hoe hij/zij zich kan gedragen.

7.2 Signalen opvoeding

Basiszorg en veiligheid

- Het kind voelt zich niet veilig.
- Het kind wordt gekleineerd, uitgescholden of anderszins psychisch mishandeld.
- Het kind wordt geslagen, geschopt, geknepen of anderszins lichamelijk mishandeld.
- Het kind wordt betast, aangerand of anderszins seksueel misbruikt.
- Het kind is getuige van seks of seksueel geweld tussen ouders of andere volwassenen.
- Het kind is getuige van lichamelijk en/of psychisch geweld tussen ouders.
- Er is geen vaste volwassene die toezicht houdt op het kind.
- Er is geen vaste volwassene aanwezig die het kind tegen onveilige situaties beschermt.
- Er is geen regelmaat en stabiliteit in de dagelijkse verzorging en opvoeding van het kind.

Opvoeding

- De ouder begrijpt de ontwikkelbehoefte(n) niet van het kind.
- De ouder begrijpt niet wat past bij de leeftijd en het ontwikkelingsniveau van het kind.
- De ouder stelt onrealistische eisen aan het kind.
- De ouder disciplineert het kind hard en regelmatig.
- De ouder houdt veel psychische controle over het kind.
- De ouder heeft gebrek aan gedragscontrole tijdens het opvoeden.
- De ouder hanteert geen duidelijke en op het kind afgestemde regels en grenzen.
- De ouder heeft geen of inconsistente opvoed strategieën.
- De ouder voelt pedagogische onmacht waardoor het kind zich onveilig voelt.
- De ouder stelt eigen behoeften boven de behoeften van het kind.
- De ouder is niet in staat of bereid om de situatie voor het kind in positieve zin en permanent te veranderen.

Beleving ouderschap

- De ouder geeft aan niet van het kind te houden.
- De ouder zou liever geen ouder zijn.
- Onderlinge steun ouders
- Ouders steunen elkaar niet in de opvoeding van het kind.
- Ouders ondermijnen elkaars opvoedstijl.
- Ouders spreken negatief over elkaar in bijzijn van het kind.
- Het kind leeft bij ouders die in een vechtscheiding verkeren.
- Ouders hebben regelmatig conflicten die gepaard gaan met verbaal of fysiek geweld.
- Ouders hebben regelmatig conflicten die niet worden uitgesproken en waarbij gezinsleden worden genegeerd.

7.3 Signalen omgeving

- Gezinsomstandigheden
- Het kind heeft geen vast onderdak.
- De woonomgeving is ontoereikend.
- Het huis is vervuild.

- Er is geen gas, licht en/of verwarming.
- Het kind heeft geen bed.
- Er is onvoldoende inkomen voor basiszorg.
- Er is weinig of geen cohesie binnen het gezin.
- Ouders ervaren veel externe locus of control (zoekt oorzaken buiten zichzelf).
- De ouder komt vaker niet (op tijd) op afspraken: no show.

Netwerk

- Er is geen netwerk aanwezig voor het kind en gezin.
- Er zijn regelmatig conflicten met het netwerk.

8. Signaallijsten

8.1 Signalen kindermishandeling

Signalen slachtoffer 0 tot 4 jaar

- Heeft angst voor lichamelijk contact of is juist overdreven gericht op lichamelijk contact
- Heeft een negatief zelfbeeld en lichaamsbeeld
- Heeft een vertraagde ontwikkeling of stoornissen (spraak, motoriek, groeiachterstand)
- Heeft onverklaarbare verwondingen op vreemde plekken, bloeduitstortingen en rode plekken rond de ogen bij zuigelingen
- Heeft verstoorde eet- en slaapgewoontes (opvallend vermageren of aankomen, oververmoeid)
- Heeft verwondingen en/of oude littekens (blauwe plekken, brandwonden, botbreuken, snij-, krab- en bijtwonden)
- Is agressief naar zichzelf, anderen en/of omgeving
- Is bang om alleen te zijn of heeft angst voor bepaalde mensen of plekken
- Is dwingend en/of vraagt veel aandacht
- Is in zichzelf gekeerd of juist hyperactief
- Is passief en apathisch of huult of schreeuwt buitensporig veel Is vaak ziek of ziektes herstellen slecht
- Is verwaarloosd (luiers niet verschoond, te kleine schoenen, slecht verzorgd gebit, vieze kleren)
- Maakt weinig/vreemd contact
- Speelt geweld- of seksuele situaties na
- Vertoont angst voor onderzoek en/of verschonen (knijpt billen samen bij optillen of verschonen)
- Vertoont extreme schrikreacties of houdt het lichaam stijf bij optillen
- Vertoont plotselinge gedragsverandering in contact met ouders/verzorgers

Specifiek voor seksueel misbruik

- Heeft buikpijn zonder aanwijsbare reden
- Heeft pijn, verwondingen, infecties aan de geslachtsorganen
- Vertoont niet bij de leeftijd passend seksueel gedrag of kennis
- Weigert om over een 'geheimpje' te praten dat het met een volwassene heeft

Signalen slachtoffer 4-12 jaar

- Blijft rondhangen na schooltijd, is heel vroeg op school en/of komt regelmatig te laat
- Gebruikt alcohol en/of drugs
- Gedraagt zich niet naar zijn leeftijd, is niet zindelijk op de leeftijd dat het hoort of heeft een terugval in gedrag
- Gedraagt zich overdreven aangepast en afhankelijk of rebelleert
- Gedraagt zich passief en apathisch of juist heel druk
- Heeft angst voor lichamelijk contact of is juist overdreven gericht op lichamelijk contact
- Heeft een negatief beeld van zichzelf en de omgeving
- Heeft een vertraagde ontwikkeling of stoornissen (spraak, motoriek, groeiachterstand)

- Heeft ongezonde eet- en slaapgewoonten (opvallend vermageren of aankomen, oververmoeid)
- Heeft regelmatig buikpijn, hoofdpijn of last van flauwvallen
- Heeft problemen met zindelijkheid
- Heeft verwondingen en/of oude littekens (blauwe plekken, brandwonden, botbreuken, onverklaarbare verwondingen op vreemde plekken)
- Is agressief richting zichzelf, anderen en/of omgeving
- Is bang om alleen te zijn of heeft angst voor bepaalde mensen of plekken
- Is vaak ziek of ziektes herstellen slecht
- Is verwaarloosd (hongerig, slecht gebit, vieze, niet passende kleding)
- Is wantrouwend, houdt afstand of maakt geen oogcontact
- Laat afwijkend spel zien
- Misdraagt zich (diefstal, brandstichting, vandalisme)
- Neemt geen vriendjes mee naar huis
- Presteert op school onder het eigen kunnen of er is een plotselinge terugval in prestaties
- Vertoont angst voor lichamelijk onderzoek
- Vertoont plotselinge gedragsverandering in contact met ouders/verzorgers

Specifiek voor seksueel misbruik

- Heeft angst voor mannen of vrouwen in het algemeen of voor een man of vrouw in het bijzonder
- Heeft pijn, verwondingen, infecties aan de geslachtsorganen
- Vertoont niet bij de leeftijd passend seksueel gedrag of kennis
- Weigert om over een 'geheimpje' te praten dat het met een andere volwassene heeft

Signalen slachtoffer 12-19 jaar

- Blijft rondhangen na schooltijd, is heel vroeg op school en/of komt regelmatig te laat
- Gebruikt alcohol en/of drugs of heeft schulden
- Gedraagt zich afhankelijk en/of aangepast of rebelleert
- Geeft vage verklaringen voor of verbergt verwondingen/verwaarlozing
- Heeft angst voor lichamelijk contact of is juist overdreven gericht op lichamelijk contact
- Heeft een negatief beeld van zichzelf en de wereld
- Heeft justitiële contacten
- Heeft moeite met autoriteit
- Heeft ongezonde eet- en slaapgewoonten (opvallend vermageren of aankomen, oververmoeid)
- Heeft regelmatig buikpijn, hoofdpijn of last van flauwvallen
- Heeft problemen met zindelijkheid
- Heeft verwondingen en/of oude littekens (blauwe plekken, brandwonden, botbreuken, onverklaarbare verwondingen op vreemde plekken)
- Is agressief richting zichzelf, anderen en omgeving
- Is gefixeerd op masturbatie
- Is in zichzelf gekeerd/leeft in een fantasiewereld
- Is vaak ziek of ziektes herstellen slecht

- Is verwaarloosd (vaak ziek, slecht gebit, gebrek aan ouderlijk toezicht, vieze kleding, zonder ontbijt/lunch naar school)
- Is wantrouwend, houdt afstand, maakt geen oogcontact of heeft oppervlakkige contacten
- Kan zich slecht concentreren
- Komt regelmatig te laat op school of verzuimt bovengemiddeld
- Misdraagt zich (diefstal, brandstichting, vandalisme)
- Presteert onder het eigen kunnen (school, werk)
- Vertoont angst voor lichamelijk onderzoek of medische hulp

Specifiek voor seksueel misbruik

- Beschikt plotseling over veel zakgeld
- Gebruikt extreem seksueel gekleurde taal en/of gedrag
- Heeft angst voor mannen of vrouwen in het algemeen of voor een man of vrouw in het bijzonder
- Heeft pijn, verwondingen, infecties aan de geslachtsorganen
- Vertoont niet bij de leeftijd passend seksueel gedrag of kennis

Signalen pleger

- Gedraagt zich onverschillig t.o.v. welzijn van het kind
- Geeft aan het kind niet aan te kunnen en/of maakt overmatig gebruik van "zoethoudertjes"
- Geeft vage verklaringen voor verwondingen/verwaarlozing
- Heeft relatieproblemen
- Heeft verwachtingen die niet bij de leeftijd van het kind horen
- Houdt het kind vaak thuis
- Is onzorgvuldig in het nakomen van afspraken
- Kent een laag gevoel van eigenwaarde, negatief zelfbeeld
- Leeft in een sociaal isolement/gesloten gezin
- Meldt zichzelf of gezinsleden vaak ziek
- Mijdt contact met leiding van peuterspeelzaal/kinderopvang/school/jeugdgezondheidszorg
- Scheldt het kind uit en/of troost het kind niet
- Stelt zich over beschermend op
- Uit veel klachten over het gedrag van het kind
- Verhuist regelmatig of is regelmatig verhuisd
- Vermijdt verantwoordelijkheid te nemen voor eigen gedrag en/of beschuldigt het kind
- Vertoont negatief/dwingend gedrag t.o.v. het kind
- Weigert benodigde medische of geestelijk hulp voor het kind
- Wordt ondersteund door veel hulpverlening binnen het gezin
- Ziet geweld als een middel om problemen op te lossen

8.2 Signalen Abusive head trauma

Abusive head trauma/shaken baby syndroom/Inflicted Traumatic Brain Injury

De ouder/verzorger schudt of slaat de baby of het kind waardoor beschadigingen aan het hoofd of de hersenen kunnen ontstaan, specifiek bloedingen in de hersenen en/of in de ogen.

Signalen slachtoffer

- Lusteloosheid
- Verminderde spierspanning
- Overmatige prikkelbaarheid
- Verminderde eetlust
- Slecht eten of spugen zonder duidelijk reden
- Geen stemgeluid of lachen
- Slecht zuigen of slikken
- Stijfheid of onnatuurlijk gedrag
- Moeilijke ademhaling
- Epileptische aanval
- Onvermogen om hoofd op te tillen
- Onvermogen om ogen te focussen of bewegingen te volgen
- Ongelijke pupilgrootte
- (Voor)hoofd lijkt groter
- Fontanel lijkt uit te puilen

Signalen pleger

- Frustratie of boosheid door huilen baby
- Vermoeidheid
- Beperkte vaardigheden om zich aan te passen in situatie van stress
- Beperkte sociale steun
- Onrealistische verwachtingen over ontwikkeling
- Rigide houding en geringe impulscontrole
- Problemen met agressieregulatie
- Laag zelfbeeld en gevoelens van ontoereikendheid en eenzaamheid

8.3 Signalen Münchhausen by Proxy

Munchausen by Proxy/Medical Child Abuse/Paediatric Condition Falsification

De pleger verzint, verergert of veroorzaakt een psychische, sociale of lichamelijke afwijking/ziekte bij een slachtoffer, om zo zelf aandacht te krijgen van medisch personeel. De moeder is meestal de dader en het kind vaak het slachtoffer.

Kenmerkend voor het Münchhausen-by-proxysyndroom is dat de plegers bij een ander - meestal een kind - fysieke of psychische signalen of symptomen voorwenden of een verwonding of ziekte veroorzaken of verergeren.

Plegers doen naar anderen voorkomen alsof het kind ziek, beperkt of gewond is. De pleger verzint of overdrijft verschijnselen of rapporteert specifieke gedragingen/situaties die zich alleen voordoen in aanwezigheid van de pleger. Plegers kunnen anderen misleiden door dossiers aan te passen, of medisch onderzoek te verstoren, bijvoorbeeld door bloed of suiker aan de urine van een kind toe te voegen. Ook kunnen ze een kind een te hoge dosis medicatie geven, gifstoffen toedienen, uithongeren of verstikken.

Signalen slachtoffer

- Onverklaarde, langdurige, recidiverende ziekteperiodes leidend tot verschillende opnames en veel medische procedures
- Discrepantie tussen anamnese, lichamelijk onderzoek en aanvullend onderzoek
- Slechte respons op gebruikelijke behandeling
- Het ziektebeeld verandert door aan- of afwezigheid van de ouder

Signalen pleger

- Ouder is opvallend medisch onderlegd
- Ouder is geïnteresseerd in medische details en geniet van de ziekenhuisomgeving
- Ouder werkt in de gezondheidszorg of geeft aan te willen werken in de gezondheidszorg
- Ouder is zeer oplettend en wilt haar kind niet alleen laten
- Ouder is overbezorgd, beperkt de activiteiten en sociale contacten van het kind
- Ouder is duidelijk tevreden als het kind wordt opgenomen
- De ouder is niet opgelucht bij goed nieuws en verzet zich tegen ontslag
- De ouder wil meer onderzoek, procedures of second opinion
- De ouder gaat van arts naar arts met dezelfde problemen
- De ouder heeft een grote overtuigingskracht, kan pathologisch liegen, manipuleren en vertoont emotionele labiliteit

Signalen omgeving

- Binnen het gezin zijn vergelijkbare ziektegeschiedenissen of onverklaarbare dood
- Er is een eerdere diagnose Münchhausen by Proxy gesteld bij één van de gezinsleden
- Er is een uitgebreide, niet altijd consistente, medische voorgeschiedenis van de ouder
- De ouder rapporteert diverse dramatische en onrealistische levensgebeurtenissen
- De ouder heeft psychiatrische voorgeschiedenis
- Relatie tussen ouder en partner is afstandelijk
- De vader is als partner weinig betrokken bij dit proces, vaak is er sprake van een 'afwezige' vader

8.4 Signalen Kind als getuige van huiselijk geweld

Partnergeweld is een geheel van gedragingen, handelingen en houdingen van een van de partners of ex-partner dat erop gericht is de andere (ex-)partner te controleren en te domineren. Het omvat fysieke, psychische, seksuele en economische agressie, bedreigingen of geweldplegingen die zich herhalen of kunnen herhalen en die de integriteit van de ander aantasten.

Dit geweld treft niet alleen het slachtoffer, maar ook de andere familieleden, waaronder de kinderen. Bij partnergeweld gaat het om structureel geweld tussen partners of ex-partners.

Vormen

Intiem terrorisme

Intiem terrorisme is een sterk controlerende vorm van partnergeweld. Het geweld is eenzijdig en macht en controle spelen een belangrijke rol. Het is doorgaans de man die ernstig en langdurig de vrouw op allerlei manieren controleert en geweld gebruikt om zijn macht te behouden. Op verschillende manieren wordt de vrouw zeggenschap ontzegd en wordt zij geïsoleerd van haar familie en sociale omgeving. Er is vaak sprake van een traditioneel beeld van man-vrouwverhoudingen.

Situationeel geweld

Situationeel geweld is partnergeweld dat alleen onder bepaalde omstandigheden of in bepaalde situaties voorkomt. Binnen situationeel geweld bestaat een grotere variëteit dan bij intiem terrorisme. Het kan gaan om min of meer incidenteel geweld, waarbij beide partners geweld gebruiken, zonder dat er sprake is van macht en controle over de ander en zonder dat de controle toeneemt of het geweld escaleert. Ook kan situationeel geweld bestaan uit chronisch geweld, waarbij bepaalde stressfactoren een rol spelen, bijvoorbeeld alcoholgebruik of het ontbreken van agressieregulering of communicatievaardigheden.

Partnergeweld uit zich als lichamelijke, psychische en/of seksuele mishandeling.

Wederkerigheid van partnergeweld

We spreken over slachtoffer en pleger om signalen te verduidelijken. De ervaring leert dat er vaak sprake is van wederkerigheid. Slachtoffer en pleger kunnen beiden een aandeel hebben in het ontstaan en in stand houden van huiselijk geweld.

Wat betekent het voor een kind om getuige te zijn van partnergeweld of te leven in een vechtscheiding?

Onderzoek toont aan dat kinderen ernstig beschadigd kunnen worden als ze regelmatig getuige (horen en/of zien) hiervan zijn. Ze voelen de spanning, horen de kreten, zien de verwondingen; hun basisveiligheid is aangetast.

Kinderen leven in een voortdurende staat van alertheid, net als kinderen die zelf mishandeld worden. De beschadigingen die kinderen oplopen zijn vergelijkbaar; wanneer een kind de klap zelf krijgt of wanneer een kind ziet dat vader of moeder in elkaar wordt geslagen.

Voorbeelden van het getuige van huiselijk geweld zijn:

- Zien dat moeder geslagen wordt door vader.
- Horen dat moeder stiefvader uitscheldt en vernedert.
- Angst voelen voor het terugkerend geweld.

- Ervaren dat de ouder de andere ouder dagenlang negeert.

Signalen slachtoffer van partnergeweld

- Bagatelliseert lichamelijke klachten
- Beschikt niet over eigen geld, heeft geen inzicht in eigen financiën
- Draagt bedekkende kleding
- Gedraagt zich in aanwezigheid van partner opvallend anders
- Geeft geen eigen grenzen aan
- Geeft vage verklaringen voor of verbergt lichamelijk letsel
- Heeft een stille, onbeweeglijke houding en oppervlakkige ademhaling
- Heeft geen eigen mening, of geeft deze niet
- Heeft moeite met oogcontact
- Heeft vage verklaringen voor o.a. vernielingen in en om de woning, verwondingen bij zichzelf, gezinsleden en huisdieren
- Is afwezig, lijkt niet te horen wat je zegt
- Is gevoelig voor verslaving en/of verslaafd
- Komt nooit zonder partner op afspraken
- Lost problemen voor partner op en verdedigt partner
- Onderdrukt eigen wensen en behoeften
- Spreekt veelvuldig negatief en/of veroordelend over zichzelf
- Stelt vragen over echtscheiding en/of relatieproblemen
- Trekt zich terug uit sociale contacten
- Verandert opvallend/plotseling qua uiterlijke verzorging
- Vermijdt lichamelijke onderzoeken
- Voelt zich oververantwoordelijk voor het slagen van de relatie

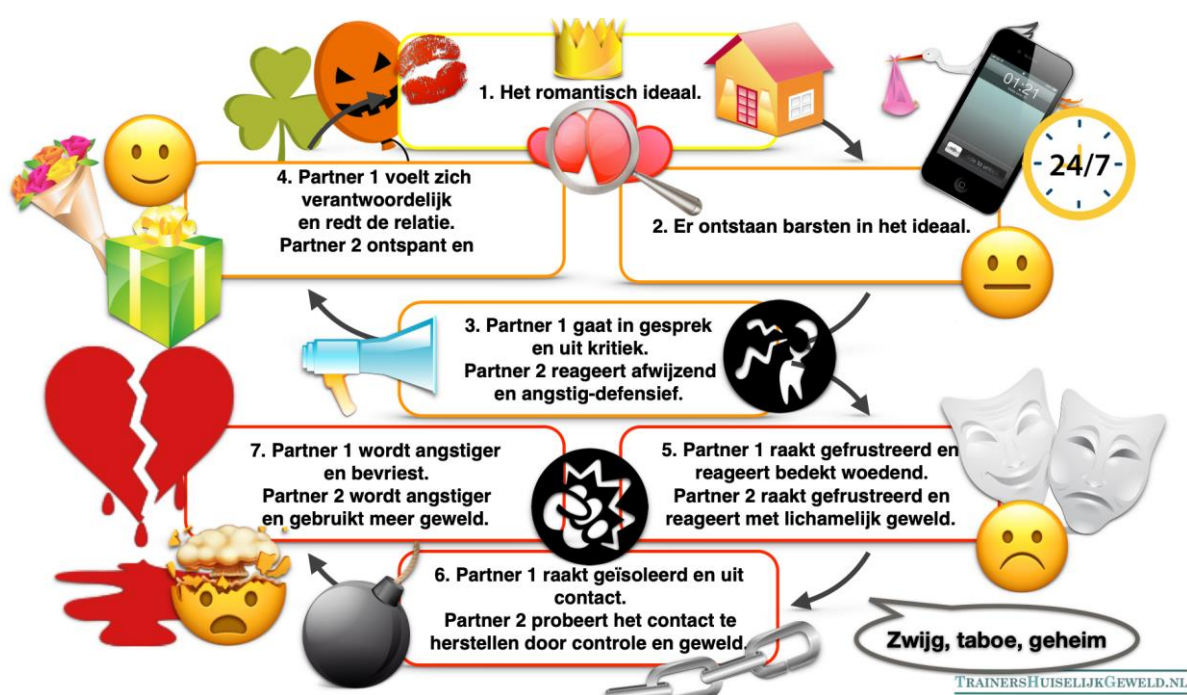
Specifiek voor seksueel misbruik

- Angst voor mannen of vrouwen in het algemeen of angst voor een bepaalde persoon
- Durft of wil zich niet ontkleden
- Heeft afkeer van seks of juist overmatige interesse in seks
- Heeft een afwijkend of ongezond beeld van seksualiteit
- Heeft pijn, verwondingen, infecties aan de geslachtsorganen
- Is zeer beperkt in het uiten van affectie
- Vertoont schrikreacties bij aanraking

Signalen pleger van partnergeweld

- Belemmert persoonlijke ontwikkeling/sociale contacten van partner
- Controleert doen en laten van partner
- Drijft eigen mening door/houdt geen rekening met anderen
- Geeft aan het niet meer aan te kunnen
- Heeft geen controle over eigen woede
- Heeft vage verklaringen voor o.a. vernielingen in en om de woning, verwondingen bij zichzelf, gezinsleden en huisdieren
- Heeft veel kritiek/vernedert partner in het bijzijn van anderen
- Heeft weinig sociale contacten
- Is bang voor afwijzing
- Is extreem jaloers en bezitterig

- Is gevoelig voor verslaving en/of verslaafd
- Is in zichzelf gekeerd, laat makkelijk over zich heen lopen
- Is overbezorgd óf opvallend onverschillig over partner/kinderen
- Is snel ongeduldig of geïrriteerd
- Is veel aan het woord en stelt zichzelf centraal
- Is verbaal agressief tot eigen gelijk is behaald
- Kan moeilijk alleen zijn
- Laat zich minderwaardig uit over zichzelf
- Maakt de partner verantwoordelijk voor zijn/haar geluk
- Neemt geen verantwoordelijkheid voor eigen problemen, stelt zich afhankelijk op van partner

Afbeelding: De geweldspiraal

8.5 Signalen eengerelateerd geweld

Eengerelateerd geweld omvat elke vorm van geestelijk of lichamelijk geweld, gepleegd vanuit een collectieve mentaliteit in reactie op een (dreiging van) schending van de eer van een man of een vrouw en daarmee van zijn of haar familie, waarvan de buitenwereld op de hoogte is of dreigt te raken.

Het begrip eengerelateerd geweld is de overkoepelende term voor alle vormen van dwang, psychisch en fysiek geweld om te voorkomen dat een lid van de familie een 'misstap' zet die de familie-eer in de gemeenschap kan schaden en alle geweld tegen de (vermeende) 'eerschender' om de geschonden eer te herstellen.

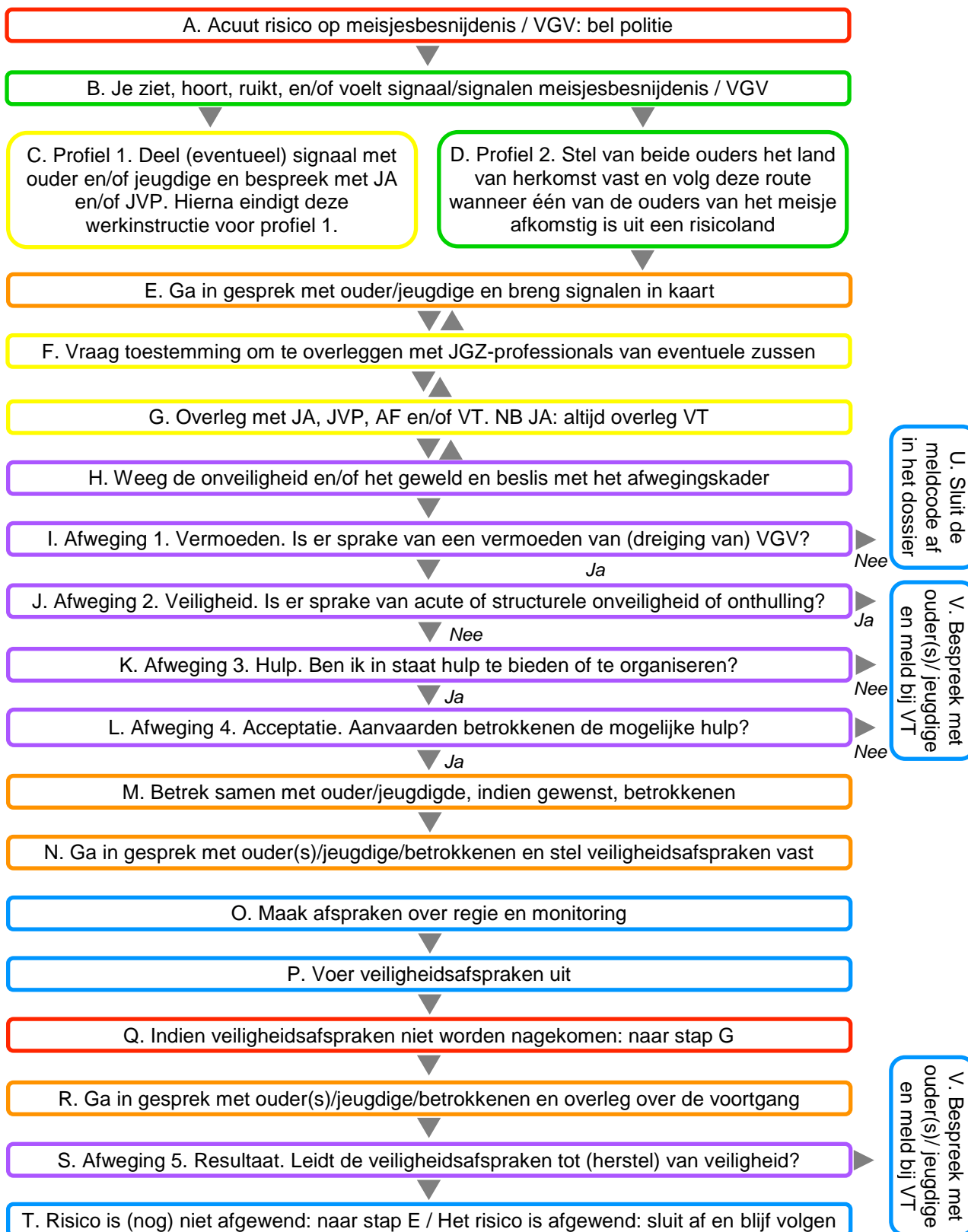
Signalen slachtoffer

- (Dreiging van) verbreken of verlies van contact met eigen familie
- Doet een verzoek om een maagdelijkheidsverklaring
- Doet negatieve uitlatingen over zichzelf
- Doet pogingen om te vluchten of maakt plannen
- Gaat eerder dan gepland op vakantie of komt later terug
- Gedraagt zich in aanwezigheid van familie/partner opvallend anders
- Gedraagt zich sociaal wenselijk (aangepast)
- Gedraagt zich stiekem (geheime afspraken, geld sparen)
- Heeft angstklachten (trillen, hartkloppingen, zweten)
- Heeft schuld- en schaamtegevoelens
- Is achterdochtig, schuw of wantrouwend
- Is bang om op vakantie te gaan (om achtergelaten te worden in het land van herkomst/voor besnijdenis)
- Mag geen spullen bezitten die de eer zouden kunnen schaden, bijvoorbeeld geld, westers georiënteerde filmbeelden of muziek
- Mag niet beschikken over eigen identiteitsbewijs
- Mag niet zelfstandig reizen en/of komt alleen onder begeleiding buitenshuis
- Onderdrukt eigen wensen en behoeften
- Sluit zich af van de buitenwereld, is in zichzelf gekeerd
- Toont weinig emotie en gedraagt zich ontwijkend
- Verbreekt abrupt het contact
- Worstelt met "dubbelleven"

Signalen pleger

- Appelleert aan de loyaliteit van het slachtoffer
- Controleert het slachtoffer op doen en laten
- Heeft een negatief oordeel en dwingt het slachtoffer om contacten te verbreken
- Heeft een overmatig beschermende en normatieve houding
- Houdt het slachtoffer bewust onwetend over de eigen rechtspositie
- Intensiveert contact met familieleden en/of maakt plotselinge reizen naar het buitenland
- Rechtvaardigt eigen gedrag door de afhankelijkheid van het slachtoffer te benoemen
- Voelt zich vanuit het netwerk onder druk gezet om te handelen
- Voelt zich verantwoordelijk voor de eer van de familie
- Zoekt rechtvaardiging voor eigen gedrag in netwerk van gelijkgestemden

9. Stappen werkinstructie Meisjesbesnijdenis/Vrouwelijke genitale verminking

9.1 Signalen meisjesbesnijdenis

Meisjesbesnijdenis (ook wel vrouwelijke genitale verminking) is een ingreep aan de uitwendige geslachtsorganen zonder medische noodzaak. Bij meisjesbesnijdenis is onderscheid te maken tussen een vermoeden van een dreigende besnijdenis en een mogelijk reeds uitgevoerde besnijdenis. Bij vermoeden van een dreigende besnijdenis is er onderscheid tussen een acute en een niet acute dreiging.

Vier typen

1. Gedeeltelijk of totale verwijdering clitoris
2. Gedeeltelijk of totale verwijdering clitoris en kleine schaamlippen, met of zonder verwijdering grote schaamlippen
3. Vernauwen vaginale opening door wegsnijden en aan elkaar hechten kleine schaamlippen en/of grote schaamlippen, met of zonder verwijdering clitoris
4. Alle andere schadelijke handeling om niet-medische redenen

Signalen dreigende meisjesbesnijdenis

- Er circuleren geruchten over een komende besnijdenis (bij het meisje).
- Er is een buitenlandse vakantie gepland.
- Er is een verhuizing aanstaande.
- Het meisje laat voorzichtig zelf iets los.

Signalen mogelijk uitgevoerde meisjesbesnijdenis

- Het meisje is ziek geweest in de vakantie.
- Er is sprake van schoolverzuim.

Het meisje:

- Ziet er moe, uitgeput of vaal uit.
- Kan een periode niet gymmen.
- Heeft moeilijkheden met lopen.
- Doet lang over plassen.
- Klaagt over buikpijn, hoofdpijn, is angstig.
- Eet slecht.
- Heeft mogelijk urineweginfecties.
- Kan zich niet goed concentreren.
- Is stil en teruggetrokken.
- Reageert gesloten of afstandelijk.
- Blijft weg van gezondheidsonderzoeken.

Signalen omgeving en familie

- Land van herkomst van moeder is een risicoland voor meisjesbesnijdenis.
- Land van herkomst van vader is een risicoland voor meisjesbesnijdenis.
- Moeder van het meisje is besneden.
- Zusjes zijn besneden.
- Partner en directe familieleden staan positief tegenover besnijdenis.
- Gezin met veel familie in Nederland die druk uitoefent meisjesbesnijdenis uit te voeren
- en/of gezin met veel contacten binnen dezelfde etnische groep (omgevingsdruk).

- Groep en/of de vraagbaak, steun en toeverlaat van de moeder oefent druk uit als het om vrouwenaangelegenheden gaat (omgevingsdruk).
- (Familie)bezoek buitenland; gezin dat op (familie)bezoek gaat in het buitenland, met name het land van herkomst.
- Gezin is niet of slecht geïntegreerd; spreekt geen Nederlands, geen of weinig sociale contacten, werkloos.

Het risico neemt met het aantal geconstateerde risicofactoren toe. De genoemde factoren zijn vooral statische factoren. Het is van belang om daarnaast ook dynamische factoren zoals culturele context en migratiecontext mee te nemen.

De volgende punten zijn van belang om in de overwegingen mee te nemen

- Groepen waarin meisjes besneden worden kunnen een verschillende sociale, culturele (laag tot hoogopgeleid) en religieuze achtergrond hebben. Zij kunnen ook een vluchtelingen- of migrantenstatus hebben.
- Er kan een verschil zijn in de leeftijd waarop meisjesbesnijdenis wordt gepraktiseerd met die in het land van herkomst. Men kan de gegevens uit landen van herkomst niet als absolute waarheid aannemen voor Nederland. Door de migratieomstandigheden kan de huidige situatie anders zijn. Als bijvoorbeeld een kind in het land van herkomst gebruikelijk op een leeftijd van 5-10 jaar zou worden besneden, betekent dit niet automatisch dat het kind in Nederland tot 5 jaar geen risico loopt.
- Wees alert op gemengde huwelijken. Denk bijvoorbeeld aan een andere nationaliteit, bijvoorbeeld een Nederlandse ouder met een Afrikaanse ouder. Ervaring leert dat risicokinderen gemist worden, onder andere als de moeder blank is. Ook kennen ouders elkaars mening over meisjesbesnijdenis niet altijd.

10. Hoe vertel ik dat ik advies ga vragen of ga melden bij Veilig Thuis?

In sommige situaties is het nodig om advies te vragen aan of te melden bij Veilig Thuis. In de werkinstructie Kwetsbare kinderen en Kindermishandeling lees je wanneer je in ieder geval advies vraagt of een melding doet bij Veilig Thuis.

Wanneer je signalen van onveiligheid en/of geweld ziet of hoort en je overlegt in stap 2 van de meldcode met Veilig Thuis, dan geef je dit aan de jeugdige en/of ouder aan².

In stap 4 en 5 wordt volgens het afwegingskader gewerkt en kan een melding bij Veilig Thuis nodig zijn. Bij een open melding waarin de jeugdige en/of ouder ervan op de hoogte wordt gesteld dat jij de melder bent, horen de meesten dat liever van jou dan van Veilig Thuis. Hierdoor komt het contact vanuit Veilig Thuis minder onverwacht en heeft de jeugdige en/of ouder niet het gevoel dat er achter zijn rug om te werk is gegaan.

De mededeling aan de jeugdige en/of ouder dat er advies wordt gevraagd of een melding wordt gedaan, kan moeilijk zijn. Vaak gaat hier al een proces aan vooraf, zijn er één of meerdere gesprekken geweest en blijkt de jeugdige en/of ouder niet of onvoldoende ontvankelijk voor jouw bezorgdheid of leidt de hulp niet tot veiligheid. Hieronder volgen enkele tips.

Ter voorbereiding

- Overleg met Veilig Thuis of uw zorg over de betrokkene over (vermoedelijk) huiselijk geweld als melding kan worden aangenomen.
- Overleg met Veilig Thuis of het in die specifieke situatie verstandig en veilig is om de betrokkene zelf te informeren over de melding.
- Overleg met Veilig Thuis hoe de betrokkene geïnformeerd kan worden over de melding, wie dat gaat doen, wie daarvan binnen de organisatie op de hoogte moeten zijn en maak indien gewenst een vervolgspraak met Veilig Thuis.

Ter voorbereiding

- Overleg met Veilig Thuis of de signalen en jouw zorg over onveiligheid en/of geweld als melding kan worden aangenomen.
- Overleg met Veilig Thuis of het in die specifieke situatie verstandig en veilig is om de jeugdige en/of ouder zelf te informeren over de melding.
- Overleg met Veilig Thuis hoe de jeugdige en/of ouder geïnformeerd kan worden over de melding, wie dat wanneer gaat doen en maak indien gewenst een vervolgspraak met Veilig Thuis.

Uitzondering bij onveiligheid

- Heb je signalen of twijfels of er onveiligheid ontstaat bij:
  - het mogelijk slachtoffer of andere gezinsleden
  - jijzelf of cliënten/collega's

wanneer je met jeugdige en/of ouder in gesprek gaat over een advies of melding bij Veilig Thuis? Overleg dan altijd eerst met Veilig Thuis zodat het risico kan worden ingeschat en er rekening wordt gehouden met eventuele onveilige of gewelddadige situaties. Probeer te

voorkomen dat door contact van jou met de vermoedelijke pleger het slachtoffer in gevaar komt.¹

Algemene tips in gesprek met de jeugdige en/of ouder over het advies of de melding bij Veilig Thuis

- Neem de tijd voor het gesprek, wees serieus en laat merken dat je bezorgd bent over de jeugdige.
- Vat de zorg zo concreet mogelijk samen.
- Noem ook, indien van toepassing, kort de gesprekken en stappen die je reeds met de jeugdige en/of ouder doorlopen hebt.
- Stel de jeugdige en/of ouder op de hoogte van het te vragen advies of de melding en vraag geen toestemming.
- Vertel de jeugdige en/of ouder dat jij zich (ernstig) zorgen maakt en dat het jouw verantwoordelijkheid is om daarbij de hulp van Veilig Thuis in te schakelen.
- Leg uit dat de organisatie een meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling moet volgen wanneer deze zorgen zich voordoen en dat dit een wet is.
- Beschrijf Veilig Thuis als een organisatie waar iedereen die zich zorgen maakt over kinderen, volwassenen of ouderen en signalen van onveiligheid en/of geweld in de thuissituatie ziet terecht kan. Veilig Thuis kijkt mee of de hulp die gezinnen krijgen voldoende werkt en zorgt voor veiligheid.
- Vertel dat Veilig Thuis verder in gesprek gaat over de zorgen als je een melding doet.
- Voer het gesprek samen met een andere collega van de organisatie.

10.1 Wie vertel ik dat ik contact ga opnemen met Veilig Thuis?

Bij kinderen tot 12 jaar	de ouders/wettelijk vertegenwoordiger
Bij jongeren tussen 12 en 16 jaar	zowel de jongere als zijn ouders/wettelijk vertegenwoordiger
Bij jongeren vanaf 16 jaar	Aan de jongere zelf en wanneer je informatie over ouders/broertjes/zusjes deelt met Veilig Thuis ook de ouders/broertjes/zusjes. Bij broertjes en zusjes is het afhankelijk van hun leeftijd of er contact met hen of hun ouders/wettelijk vertegenwoordigers wordt opgenomen.

¹ Vanwege de leesbaarheid wordt ouder genoemd, hiermee wordt de wettelijk vertegenwoordigers met gezag of voogdij van de jeugdige bedoeld.

10.2 Hoe vertel ik dat ik advies ga vragen bij Veilig Thuis?

Voorbeeldzinnen²

In het gesprek over het advies bij Veilig Thuis kun je gebruikmaken van één van de volgende hulpzinnen. Kies een zin die past bij de situatie. Elke situatie is anders. Vraag advies aan Veilig Thuis voor de specifieke situatie die je meldt bij Veilig Thuis. Dit zijn voorbeeldzinnen in de u-vorm geschreven. Deze kunnen ook in de jij-vorm worden gebruikt.

Het gesprek inleiden door de jeugdige en/of ouder te vertellen waarom je hem/haar/hen hebt uitgenodigd •

- “Fijn dat we met elkaar kunnen spreken. De reden dat ik u/je/jullie hebt uitgenodigd is het volgende.”

Uitleg van de feiten

- “U vertelt/ik hoor van... dat het volgende bij u heeft plaats gevonden. [noem concreet voorbeeld].”
- “De afgelopen periode is een moeilijke periode voor u en uw gezin geweest. Ik zie/hoor dat het niet lukt om de situatie te veranderen. [noem concreet voorbeeld].” “Ik zie dat u uw best doet (en uw gezin draaiend probeert te houden). [noem concreet wat je ziet].”
- “Afgelopen periode is er een plan gemaakt en hebben we met elkaar ons best gedaan om de situatie te verbeteren/veilig te maken. We hebben het volgende afgesproken: ... [noem concreet voorbeeld]. Het is niet gelukt om ... [noem concreet voorbeeld] waardoor de situatie voor u/uw partner/uw familielid/uw kinderen niet voldoende is verbeterd. Hoewel wij met elkaar ons best doen, is het nog niet veilig genoeg.”
- “Afgelopen periode is er een plan gemaakt. We hebben het volgende afgesproken: ... [noem concreet voorbeeld]. Het is niet gelukt om ... [noem concreet voorbeeld] waardoor de situatie voor u/uw partner/uw familielid/uw kinderen niet voldoende is verbeterd. Het is het nog niet veilig genoeg.”

Vertellen dat je advies gaat vragen bij met Veilig Thuis

- “Wanneer dit gebeurt [benoem concrete situatie], zijn wij verplicht om advies te vragen bij een deskundige. Ik ga daarom contact opnemen met Veilig Thuis. Zij kunnen samen met u en met ons meedenken hoe het voor uw gezin en de kinderen beter kan worden.”
- “Wanneer in een gezin deze situatie(s) [benoem concrete situatie] zich regelmatig/terugkerend voordoen, zijn wij verplicht om advies te vragen bij een deskundige. Ik ga daarom telefonisch advies vragen bij Veilig Thuis. Ook al zie ik dat u de situatie graag wilt veranderen, het lukt niet.”

Vertellen dat je terugkoppelt na het adviesgesprek:

- Wanneer ik Veilig Thuis gesproken, neem ik contact met u op en zal ik u vertellen wat Veilig Thuis heeft geadviseerd.
- Ik verwacht [geef termijn aan] Veilig Thuis te hebben gesproken. Ik zal u daarna bellen en vertellen wat Veilig Thuis heeft geadviseerd.

---

² Voorbeeldzinnen zijn in de u-vorm geschreven. Deze kunnen ook in de jij-vorm worden gebruikt.

Eventuele vragen om de reactie van de jeugdige en/of ouder te horen

- “Hoe is dit voor u om te horen?”
- “Wat vindt u ervan dat ik dit ga doen?”
- “Begrijpt u wat ik ga doen?”
- Bij vermoeden lager IQ: “Kunt u vertellen wat ga ik nu doen? Wat vindt u daarvan?”

10.3 Hoe vertel ik dat ik ga melden bij Veilig Thuis?

Voorbeeldzinnen

In het gesprek over het advies bij Veilig Thuis kun je gebruikmaken van één van de volgende hulpzinnen. Kies een zin die past bij de situatie. Elke situatie is anders. Vraag advies aan Veilig Thuis voor de specifieke situatie die je meldt bij Veilig Thuis. Dit zijn voorbeeldzinnen in de u-vorm geschreven. Deze kunnen ook in de jij-vorm worden gebruikt.

Het gesprek inleiden door de ander te vertellen waarom je hem/haar/hen hebt uitgenodigd

“Fijn dat we met elkaar kunnen spreken. De reden dat ik u hebt uitgenodigd is het volgende.”

Uitleg van de feiten in geval van afwegingsvraag 2

- Bij acute onveiligheid: “U vertelt/ik hoor van... dat het volgende bij u heeft plaats gevonden. [noem concreet voorbeeld].”
- Bij structurele onveiligheid: “De afgelopen periode is een moeilijke periode voor u en uw gezin geweest. Ik zie/hoor dat het niet lukt om de situatie te veranderen. [noem concreet voorbeeld].”

Uitleg van de feiten in geval van afwegingsvraag 3

- “Ik zie dat u uw best doet (en uw gezin draaiend probeert te houden). [noem concreet wat je ziet]. Desondanks zie ik dat het voor u/uw partner/uw familielid/uw kinderen onveilig blijft [noem concreet voorbeeld]. Ik denk dat het belangrijk is dat u/uw partner/uw familielid/uw kinderen de juiste hulp krijgen. Ik kan u deze hulp niet bieden.”

Uitleg van de feiten in geval van afwegingsvraag 4

- “Ik zie dat u uw best doet (en uw gezin draaiend probeert te houden). Ik zie ook dat, ondanks dat we hebben afgesproken om hulp in te zetten, het u niet lukt om de hulpverlener binnen te laten/afspraken uit te voeren/afspraken na te komen [noem concreet voorbeeld]. Het blijft voor u/uw partner/uw familielid/uw kinderen onveilig [noem concreet voorbeeld].”
- “We hebben het volgende afgesproken: [noem concreet voorbeeld /veiligheidsafpraak]. Het is niet gelukt om de hulpverlener binnen te laten/de afspraak uit te voeren/de afspraak na te komen. Het blijft voor u/uw partner/uw familielid/uw kinderen onveilig [noem concreet voorbeeld].”

Uitleg van de feiten in geval van afwegingsvraag 5

- “Afgelopen periode is er een plan gemaakt en hebben we met elkaar ons best gedaan om de situatie te verbeteren/veilig te maken. We hebben het volgende afgesproken:

... [noem concreet voorbeeld]. Het is niet gelukt om ... [noem concreet voorbeeld] waardoor de situatie voor u/uw partner/uw familielid/uw kinderen niet voldoende is verbeterd. Hoewel wij met elkaar ons best doen, is het nog niet veilig genoeg.”

- “Afgelopen periode is er een plan gemaakt. We hebben het volgende afgesproken: ... [noem concreet voorbeeld]. Het is niet gelukt om ... [noem concreet voorbeeld] waardoor de situatie voor u/uw partner/uw familielid/uw kinderen niet voldoende is verbeterd. Het is het nog niet veilig genoeg.”

Vertellen dat je contact op gaat nemen met / melden bij met Veilig Thuis

- “Wanneer dit gebeurt [benoem concrete situatie], zijn wij verplicht om contact op te nemen met / te melden bij Veilig Thuis. Ik ga daarom contact opnemen met Veilig Thuis. Zij kunnen samen met u en met ons meedenken hoe het voor uw gezin en de kinderen beter kan worden.”
- “Wanneer in een gezin deze situatie(s) [benoem concrete situatie] zich regelmatig/terugkerend voordoen, zijn wij verplicht om contact op te nemen met / te melden bij Veilig Thuis. Ook al zie ik dat u de situatie graag wilt veranderen, het lukt niet.
- Veilig Thuis kan meedenken hoe de situatie kan veranderen, zodat het met u/uw partner/uw familielid/uw kinderen beter gaat.”

Vertellen dat je gaat melden bij Veilig Thuis op afwegingsvraag 2 terwijl je ook hulp inzet

- Bij acute of structurele onveiligheid en inzetten effectieve hulp: “Als dit gebeurt zijn wij verplicht om bij Veilig Thuis een melding te doen. Ook al gaan we daarnaast ook hulp inzetten. Veilig Thuis kijkt mee of de hulp die wij inzetten gaat zorgen voor veiligheid. Daarnaast kunnen wij van Veilig Thuis aanwijzingen krijgen over hoe wij samen de situatie nog veiliger kunnen maken voor u/uw partner/uw familielid/uw kinderen.”
- Mogelijke vervolgzinnen:
  - “De melding Veilig Thuis is schriftelijk. Indien u wilt, kunt u de melding lezen en aanvullen voordat ik deze verstuur.”
  - “De melding Veilig Thuis is schriftelijk. Indien u wilt, kunnen we samen Veilig Thuis bellen, zodat u direct weet wat er verder gaat gebeuren en wat ik met hen overleg.”
  - “Ik zal zeker in de melding zetten dat ik verwacht dat de hulp die gaat komen, helpt om de situatie veilig te maken.”
  - “Ik neem in de melding mee dat wij hebben besproken dat u de hulp aanvaardt en zich hiervoor wilt inzetten. U neemt verantwoordelijkheid voor de veiligheid van uzelf/uw partner/uw familielid/uw kinderen.”
  - “Ik geef bij Veilig Thuis aan dat ik er vertrouwen in heb dat ons traject gaat werken.”

Eventuele vragen om de reactie van de jeugdige en/of ouder te horen

- “Hoe is dit voor u om te horen?”
- “Wat vindt u ervan dat ik dit ga doen?”
- “Begrijpt u wat ik ga doen?”
- Bij vermoeden lager IQ: “Kun t u vertellen wat ga ik nu doen? Wat vindt u daarvan?”

Uitleg wat Veilig Thuis is

- “Deze organisatie heet Veilig Thuis. Weet u wat Veilig Thuis is?” “Veilig Thuis is het advies- en meldpunt (huiselijk geweld en kindermishandeling). Dit zijn regionale organisaties waar slachtoffers, daders en omstanders terecht kunnen voor deskundige hulp en advies. Veilig Thuis is er voor iedereen, jong en oud, die te maken heeft met huiselijk geweld of kindermishandeling. Veilig Thuis geeft advies en biedt ondersteuning, ook aan professionals. Veilig Thuis kijkt mee of de hulp die jullie (gaan) krijgen voldoende werkt en zorgt voor veiligheid.

Uitleg wat de jeugdige en/of ouder van Veilig Thuis kan verwachten bij een melding

- “Veilig Thuis verzamelt signalen en denkt mee over de melding en adviseert ons over de situatie als ze denken dat het nodig is.”
- “Het betekent dat u in ieder geval een brief van Veilig Thuis ontvangt waarin zij aangeven dat zij de melding hebben ontvangen en wat ze daarmee hebben gedaan. Misschien nemen ze nog contact met u op. Het kan ook zijn dat ze aan ons laten weten dat zij in gesprek gaan met u om na te gaan wat verder nodig is.”
- “Het kan zijn dat ze inschatten met de ervaring die zij hebben dat het traject dat wij zijn gestart niet genoeg is. Als dat zo is, dan nemen ze contact op met u om u te vertellen wat ze wel denken dat nodig is.”

Uitleg over de wet meldcode

- “Zal ik u kort uitleggen wat die Wet meldcode eigenlijk is? Dit is een stappenplan waarin staat wat ik als professional moet doen als ik signalen binnenkrijg over onveiligheid.”

11. Hoe schrijf ik een melding voor Veilig Thuis?

Let op! Zorg dat een schriftelijke melding mee wordt gelezen door een aandachtsfunctionaris.

11.1 Waar denk ik aan bij het schrijven van een melding?

Het meldingsformulier kun je hier downloaden:

<https://www.veiligthuishollandsmidden.nl/professionals/>

Lees als eerste het meldingsformulier geheel door, zodat je weet welke informatie wordt gevraagd.

In het meldingsformulier vind je bij punt 4 'Welke zorgen heeft u? Denk aan wat gebeurt/gebeurde er feitelijk (Aard, ernst en frequentie van de onveiligheid)'.

Beschrijving zorgen

Beschrijf de zorgen bondig en puntsgewijs, eventueel met de signalenlijst uit de toolkit en beantwoord de onderstaande afwegingsvragen die relevant zijn. Hiermee structureer je de melding.

1. Is er sprake van een vermoeden van (dreiging van) kindermishandeling? • Zo ja, benoem de feitelijke signalen onveiligheid, geweld en/of onvoldoende basiszorg.
2. basiszorg.
3. Is er sprake van acute of structurele onveiligheid of onthulling?
Zo ja, benoem de signalen die wijzen op acute, structurele onveiligheid of onthulling.
4. Ben je in staat om hulp te organiseren?
Zo niet, geef aan waaraan je dit merkt.
5. Aanvaarden jeugdige en/of ouder n hulp?
Zo niet, geef aan waaraan je dit merkt.
6. Leidt de hulp tot (herstel) van veiligheid?
Zo niet, geef aan waaraan je dit merkt.

Beschrijf deze vijf afwegingsvragen aan de hand van relevante informatie. Gebruik hiervoor onderstaande vragen:

- Is er contact geweest met deskundige professional(s) en/of Veilig Thuis? Zo ja, met wie, waarover en wanneer:
- Is hierover een gesprek gevoerd met de jeugdige en/of ouder ? Zo ja, wat heb je besproken en wat was de reactie van jeugdige en/of ouder :
- Zijn er afspraken gemaakt, acties uitgezet of hulp ingezet? Zo ja, welke: Beschrijf de overige informatie op het meldingsformulier bondig en puntsgewijs.

11.2 Hoe schrijf ik objectief en zorgvuldig?

Tips om zorgvuldig en objectief te schrijven

- Wees feitelijk, sluit aan bij wat je hebt gehoord en gezien of geroken en vermijd onmiddellijke interpretaties of oordelen.
- Vermeld de bron bij informatie van anderen.
- Leg ook beschermende factoren of signalen die het vermoeden weerspreken vast.
- Leg de reactie van de jeugdige en/of ouder vast, ook als u het niet met hen eens bent.
- Zorg, als er sprake is van een mening of een hypothese, voor voldoende onderbouwing door feiten en blijf binnen uw eigen deskundigheidsterrein.
- Leg medische diagnoses alleen vast als ze zijn vastgesteld door een deskundige professional.

Voorbeelden objectief schrijven

Niet zo:	Maar zo:
Afstandelijke vader	Vader zoekt tijdens het gesprek geen oogcontact of ander contact met zijn kind.
Liefdevolle moeder	Moeder maakt bij het aan- en uitkleden oogcontact en doet kiekeboe spelletjes.
Partners zitten in de weerstand	Meneer en mevrouw X zeggen geen gebruik te willen maken van het maatschappelijk werk. Afgesproken is om daar volgende week op terug te komen.
Gewelddadige man	Politie is de afgelopen maanden driemaal bij meneer X thuis geweest in verband met ruzies tussen meneer en mevrouw X waarbij meneer X fysiek geweld gebruikt (vastpakken, slaan en schoppen).

12. In gesprek over kindermishandeling

Wat zijn aandachtspunten voor een kwalitatief goed gesprek?

Bij het in gesprek gaan over signalen van huiselijk geweld zijn de volgende aandachtspunten van belang.

1. Communiceer op metaniveau

Je bent in staat op metaniveau te communiceren en hebt overzicht over het proces van het gesprek. Je kunt snel en makkelijk schakelen tussen inhoud, proces, relatie en emotie, waardoor je tijdens het gesprek steeds in contact met de ander kunt blijven, ook bij hoogoplopende emoties.

2. Begeleid met voldoende emotionele afstand

U kunt met voldoende afstand naar het proces van de ander kijken en zorgt ervoor regelmatig met een aandachtsfunctionaris, gedragswetenschapper of andere deskundige te reflecteren over het proces. Tijdens het reflecteren reflecteert u ook op uw emoties en gevoelens over de situatie, zodat u de situatie met voldoende emotionele afstand kan begeleiden. Vraag altijd ondersteuning wanneer u het gevoel hebt de situatie te worden 'ingezogen' of wanneer uw eigen emoties een zodanige rol spelen dat deze de situatie beïnvloeden. Op tijd ondersteuning vragen is een kwaliteit van de professional.

3. Handel verantwoord

U kent de stappen van de meldcode en weet hoe u kunt handelen. U bent bekend met het opschalen bij deze situaties en u weet dat er anderen zijn die u hierbij ondersteunen. Binnen de organisatie zijn hierover afspraken gemaakt en u wordt ondersteund door deskundigen, zoals de gedragswetenschapper, aandachtsfunctionaris en/of staf en bij opschalen de manager. Hierdoor kunt u de inhoud van de gesprekken op de juiste wijze vormgeven.

4. Wees altijd voorspelbaar en transparant

Betrokkenen die zich in een situatie van onveiligheid en geweld bevinden, ervaren in de meeste gevallen chronische stress waardoor zij in een toestand van hyperaltheid zijn. Betrokkenen zijn veel gevoeliger dan anderen op mogelijke signalen van onveiligheid. Transparantie, openheid en betrouwbaarheid vanuit de professional zijn essentieel. Doe wat u zegt en zeg wat u doet. Dit geldt ook voor signalen van onvoldoende basiszorg, onveiligheid en geweld: zeg wat u ziet, hoort en ruikt, benoem feiten zo concreet mogelijk en wees nieuwsgierig naar de beleving en mening van de ander.

5. Begeleid het gedrag in geval van chronische stress

Door deze toestand van hyperalert zijn reageren betrokkenen op ogenschijnlijk kleine signalen soms zeer emotioneel. In uw ogen is dit misschien onverwacht en/of onredelijk. Indien u dit gedrag waarneemt, weet dan dat dit een normale reactie is op het ervaren van chronische stress. U kunt dit begeleiden door op metaniveau het gesprek aan te gaan op inhoud, proces, relatie en inhoud. Indien dit gedrag van de ander langdurig en extreem is, kunt u ook overwegen om een deskundige erbij te vragen om de communicatie te begeleiden. Er kunnen namelijk ook andere oorzaken aanwezig zijn voor dit gedrag, zoals een psychiatrische stoornis. Ook hiervoor geldt dat op tijd ondersteuning vragen een kwaliteit is van de professional.

6. Benoem het gemeenschappelijk belang

Bij discrepanties tussen de betrokk en professional is er altijd een gemeenschappelijk belang. Jullie streven beiden naar het beste voor de betrokkene(n). Door dit uit te spreken kunt u gemeenschappelijkheid en partnerschap creëren.

7. Geef prioriteit aan het creëren van veiligheid en neem de tijd voor het proces

Wanneer er bij meerdere gezinsleden op meerdere levensgebieden meerdere zorgen spelen, is het van belang te beseffen dat er mogelijk meerdere gesprekken nodig zijn om tot een ondersteuningsplan met veiligheidsafspraken en bodemeisen te komen. Geef altijd prioriteit aan veiligheidsafspraken en bodemeisen.

12.1 Voorbeeldvragen

- “Hoe gaat het nu met u?”
- “Wat gaat er goed en waar maakt u zich zorgen over?”
- “Ik hoor u zeggen dat de sfeer in huis niet altijd prettig is. Kunt u dat uitleggen?”
- “Ik zie dat jullie het niet eens zijn met elkaar, klopt dat?”
- “U vertelt dat er regelmatig ruzie is, kunt u daar meer over vertellen?”
- “Ik zag tijdens het vorige bezoek bij jullie thuis dat jullie ruzie met elkaar kregen over de kinderen. Anne wilde buiten spelen en u vond dat zij binnen moest blijven, omdat jullie bijna gingen eten, terwijl Max dat onzin vond en haar naar buiten liet gaan. Daarop ontstond een heftige woordenwisseling. Klopt dat?”
- “Gebeurt dat vaker?”
- “Kunt u uitleggen waar jullie het dan niet over eens zijn?”
- “Wat gebeurt er wanneer jullie ruzie krijgen over de kinderen?”
- “Waar is de laatste ruzie over gegaan?”
- “Wat zegt uw man dan en hoe reageert u?”
- “Wanneer heeft u het gevoel dat de ruzie escaleert?”
- “Hoe ziet een heftige ruzie er bij jullie uit?”
- “Kunt u de heftigste ruzie die jullie hebben gehad voor de geest halen?”
- “Kunt u vertellen waar deze over ging?”
- “Kunt u vertellen hoe de escalatie ontstond?”
- “Wanneer bent u weggegaan en wat gebeurde er toen?”
- “Wanneer hebben jullie elkaar geslagen en wat heeft u toen gedaan? En wat deed uw man?”
- “U geeft aan dat u het gevoel hebt dat het bloed onder uw nagels wordt gehaald, hoe voelt u zich dan en wat doet u op zo'n moment?”
- “Wat gebeurt er dan en hoe reageert u? En uw man?”
- “Ik zie dat u er nu weer kwaad over wordt.”
- “Wat gebeurt er bij u vanbinnen als u kwaad wordt?”
- “Wat denkt u dan?”, “Wat voelt u dan?”, “Wat zou u dan het liefst willen doen?”
- “Dat zegt u vast niet zomaar. Kunt u iets meer vertellen wat de reden is om dit te zeggen?”
- “Hoe is het voor u om in deze situatie te leven?”
- “Zijn er ook momenten dat de ruzies minder zijn? Wat was er toen anders?”
- “Ik zie aan u dat het u veel doet. Hoe lukt het u om deze situatie vol te houden?”
- “Ik kan me voorstellen dat u hier verdrietig over bent.”

- “U bent niet de enige die het hiermee moeilijk heeft, ik zie regelmatig mensen hiermee worstelen.”
- “Wat maakt het dat u onder deze moeilijke omstandigheden toch door bent gegaan?”
- “Wat maakt het dat u na de laatste heftige ruzie toch weer terug naar huis bent gegaan?”
- “Begrijp ik goed dat jullie beiden dit gesprek willen om te onderzoeken hoe het beter kan gaan en hoe jullie de ruzies kunnen stoppen?”
- “Ik merk dat jullie beiden een goede oplossing willen vinden voor deze terugkerende ruzies.”
- “Stel dat we een halfjaar verder zijn, hoe zou u dan willen dat de situatie is?”
- “Stel dat je drie wensen mag doen, wat zou je dan wensen?”
- “Stel dat ik aan uw zoon vraag hoe het thuis gaat, wat zou hij zeggen?”
- “Stel dat ik aan uw dochter vraag, wat zij het liefst wil dat er gebeurt, wat denkt u dat zij zegt?”
- “Wat denk je dat uw vader zegt, als we deze vraag aan hem stellen?”
- “Als ik aan uw moeder vraag hoe het met u gaat, wat zegt zij dan?”
- “Begrijp ik goed dat...”, “Ik hoor u zeggen dat..., klopt dat?”, “Je vertelt dat..., begrijp ik u zo goed?”
- “U heeft mij verteld dat u weet dat uw gezin in de problemen komt wanneer u drinkt en xtc gebruikt, omdat u dan agressief wordt. Het feit dat u dit weet en dit toch blijft doen, geeft mij het idee dat u een reden hebt om te drinken en te gebruiken. Wilt u daarover iets vertellen zodat ik u beter kan begrijpen?”
- “Wat voor gevolgen heeft dit voor uw partner en kinderen?”
- “Hoe helpt dat jullie vooruit?”
- “Wat zou u nu het liefst willen?”
- “Waar kan ik u bij helpen?”
- “Wat spreken we af?”

12.2 Argumenten om huiselijk geweld te stoppen

Welke argumenten zijn er voor plegers om huiselijk geweld te stoppen?²

Het is moeilijk om te praten over huiselijk geweld. Plegers en slachtoffers zijn vaak bang, onzeker, zijn er moeilijk van te overtuigen dat huiselijk geweld niet vanzelf stopt en dat ze hulp moeten accepteren om de geweldsspiraal te doorbreken. Hieronder staan argumenten vermeld die u in een gesprek met een pleger van huiselijk geweld kunt gebruiken.

Waarom stoppen met geweld?

- Omdat u er waarschijnlijk zelf ook geen vrede mee hebt.
- Omdat huiselijk geweld onacceptabel is.
- Omdat het pijn en verdriet veroorzaakt bij het slachtoffer.
- Omdat de kinderen eronder lijden en de ontwikkeling van de kinderen hierdoor wordt bedreigd.
- Omdat het geweld uit de hand kan lopen en de gevolgen dan niet meer te overzien zijn.
- Omdat het werk eronder lijdt.
- Omdat het geweld de relatie niet beter maakt, maar ondermijnt.
- Omdat het strafbaar is en de politie in principe altijd vervolgt.

Waarom hulp zoeken/accepteren?

- Omdat huiselijk geweld niet vanzelf stopt.
- Omdat er goede, vakkundige hulp beschikbaar is.
- Omdat de ervaringen met die hulp goed zijn.
- Omdat hulp 'op maat' geboden wordt.
- Omdat hulpverleners privacy respecteren.

Waarom hulp voor de kinderen zoeken?

- Omdat de meeste kinderen wel degelijk zien of horen dat er problemen zijn, ook al proberen ouders het te verbergen.
- Omdat kinderen meestal die problemen niet begrijpen.
- Omdat kinderen vaak – ten onrechte – het idee hebben dat het allemaal hun schuld is.
- Omdat kinderen daar uiteindelijk ernstig onder lijden.
- Omdat goede, professionele hulp voor kinderen en ouders beschikbaar is.
- Omdat veel kinderen baat hebben bij hulp.

Welke argumenten zijn er voor slachtoffers om huiselijk geweld te stoppen?³

Het is moeilijk om te praten over huiselijk geweld. Slachtoffers en plegers zijn vaak bang, onzeker, zijn er moeilijk van te overtuigen dat huiselijk geweld niet vanzelf stopt en dat ze hulp moeten accepteren om de geweldsspiraal te doorbreken. Hieronder staan argumenten vermeld die u in een gesprek met een slachtoffer van huiselijk geweld kunt gebruiken.

Waarom stoppen met het accepteren van geweld?

- Omdat huiselijk geweld niet acceptabel en strafbaar is.
- Omdat de kinderen eronder lijden.
- Omdat het niet vanzelf stopt of overgaat.
- Omdat het uit de hand kan lopen.
- Omdat het de relatie niet ten goede komt.
- Omdat uw gezondheid eronder lijdt.

- Omdat het werk eronder lijdt.

Waarom een veilige plek zoeken?

- Omdat het niet duidelijk is wat de volgende stap van de pleger zal zijn.
- Omdat het voor de kinderen niet veilig is.
- Omdat er in de opvangplek goede veiligheidsmaatregelen bestaan.
- Omdat een tijdelijke uitwijk geen einde van de relatie hoeft te betekenen.
- Omdat het daarmee mogelijk wordt om in alle rust na te denken en keuzes te maken of u wel wilt doorgaan met deze relatie.
- Omdat in de vrouwenopvang bekeken wordt of de kinderen extra hulp of aandacht nodig hebben.

Waarom de politie inschakelen?

- Omdat de politie kan zorgen voor veiligheid.
- Omdat de politie de risico's kan inschatten.
- Omdat de politie niet altijd meteen overgaat tot arrestatie, maar juist nagaat welke hulp er in het gezin zou moeten komen.
- Omdat de politie eventueel een tijdelijk huisverbod kan opleggen, zodat er rust komt en hulp ingeschakeld kan worden.
- Omdat de politie wanneer nodig de pleger kan meenemen voor verhoor en eventueel in hechtenis kan houden.

Waarom hulp zoeken/accepteren?

- Omdat huiselijk geweld niet vanzelf stopt.
- Omdat er goede, vakkundige hulp beschikbaar is.
- Omdat de ervaringen met die hulp goed zijn.
- Omdat hulp 'op maat' geboden wordt.
- Omdat hulpverleners privacy respecteren.

Waarom hulp voor de kinderen zoeken?

- Omdat de meeste kinderen wel degelijk zien of horen dat er problemen zijn, ook al proberen ouders het te verbergen.
- Omdat kinderen meestal die problemen niet begrijpen.
- Omdat kinderen vaak – ten onrechte – het idee hebben dat het allemaal hun schuld is.
- Omdat kinderen daar uiteindelijk ernstig onder lijden.
- Omdat goede, professionele hulp voor kinderen en ouders beschikbaar is.
- Omdat veel kinderen baat hebben bij hulp.

13. In gesprek over meisjesbesnijdenis

Informatie voor alle professionals

Waar let u op bij veiligheid?

- Bent u geen specialist over meisjesbesnijdenis? Neem dan contact op met de aandachtfunctionaris meisjesbesnijdenis van Veilig Thuis of de Jeugdgezondheidszorg (zie sociale kaart). Zij kunnen u goed advies geven waarbij de veiligheid wordt besproken en zij kunnen het gezin en het betreffende meisje verder begeleiden.
- Neem altijd contact op met een aandachtfunctionaris of expert wanneer u signalen waarneemt die mogelijk op onveiligheid wijzen.
- Let altijd op het risico op mogelijke onveiligheid en maak een veiligheids- of noodplan indien dit uw expertise is.

Wat zijn tips voor het gesprek?

- In Nederland wordt naast de term meisjesbesnijdenis ook de term vrouwelijk genitale verminking (VGV) gebruikt, in navolging van de Wereldgezondheidsorganisatie. VGV geeft de ernst van het probleem duidelijk aan, maar kan bij mensen die positief tegenover meisjesbesnijdenis staan zo confronterend werken dat een gesprek niet meer mogelijk is. In contact met betrokkenen wordt daarom gesproken over meisjesbesnijdenis.
- Meisjesbesnijdenis is in alle vormen bij de wet verboden in Nederland vanwege de gezondheidsrisico's en de rechten/bescherming van het kind.
- Het is belangrijk tijdens het gesprek rekening te houden met de visie over meisjesbesnijdenis van de cultuur, gemeenschap en familie (met name de vrouwelijke kant (moeder, oma, tantes)).
- Tegen meisjesbesnijdenis kan zeer positief worden aangekeken, omdat door het besnijden van een meisje de eer van het meisje wordt gewaarborgd. In niet-westerse culturen is seksuele en familie-eer een zeer belangrijke waarde.
- De ouder laat het meisje besnijden vanuit de intentie om een goede ouder te zijn.
- Door de besnijdenis laat de ouder zien dat het meisje een goede opvoeding krijgt en dat de ouder het meisje voorbereidt op een goede toekomst.
- Het meisje is eervol een heeft status binnen de gemeenschap door de besnijdenis.
- Wanneer u weinig empathie toont en de ouder niet erkent voor het feit dat de ouder de intentie heeft om het meisje goed op te voeden en op een goede toekomst voor te bereiden, verliest u het contact met de ouder en daarmee de basis voor partnerschap en een samenwerkingsrelatie.
- Dit gebeurt ook wanneer u direct de strafbaarheid van de besnijdenis en de gezondheidsrisico's vooropstelt zonder in gesprek met de ouder de motieven van de ouder te onderzoeken. Wanneer de motieven van de ouder helder zijn, kunt u aansluiten op deze motieven om de gezondheidsrisico's en de strafbaarheid in Nederland te benoemen.
- Een voorbeeld om een gezondheidsrisico te bespreken is het feit dat zowel de ouder als u een goede en gezonde toekomst voor het meisje wensen, waarna u kunt aangeven wat schadelijke gevolgen kunnen zijn voor de gezondheid na de besnijdenis.
- Een voorbeeld om de strafbaarheid te bespreken is het motief van het gezin dat zij naar Nederland zijn gekomen voor een goede toekomst voor de kinderen, waarbij zij het beste

uit beide culturen willen behouden. U kunt vervolgens de gevolgen bespreken wanneer het meisje toch wordt besneden in Nederland of in het land van herkomst.

- Het is belangrijk om naast de ouder te gaan staan en open en nieuwsgierig de situatie te onderzoeken, zodat u kunt inschatten door wie en welke ondersteuning of bescherming deze ouders en het meisje nodig hebben.
- Leidt toe naar deskundigen zoals de Jeugdgezondheidszorg wanneer er een mogelijk risico is op meisjesbesnijdenis of wanneer ouders nog niet weten of zij het meisje wel of niet willen laten besnijden.
- U kunt ook een voorlichter eigen taal en cultuur of een sleutelfiguur vanuit de betreffende cultuur inzetten. Zij kan met ouders in gesprek gaan, cultuursensitief de voor- en nadelen bespreken en melden hoe anderen in Nederland omgaan met het verbod op meisjesbesnijdenis. Pharos heeft contactpersonen die hierbij behulpzaam kunnen zijn.
- Wanneer ouders positief staan tegenover meisjesbesnijdenis of u heeft signalen dat het meisje mogelijk wordt besneden, volg dan de meldcode en neem contact op met Veilig Thuis of de Jeugdgezondheidszorg.

Wat kunt u doen wanneer er een taalbarrière is?

- Wanneer betrokkene de Nederlandse taal niet beheerst en een andere taal zoals het Engels ook geen optie is, schakel een tolk, sleutelfiguur of voorlichter eigen taal en cultuur in.

13.1 Voorbeeldvragen voor ouders

- “Ik wil u ook nog iets vragen over een onderwerp dat te maken heeft met het land waar u vandaan komt. In ... (land van herkomst noemen) worden veel meisjes besneden. Hoe denkt u over meisjesbesnijdenis? Wat betekent besnijdenis voor u?”
- “Is het in uw gemeenschap traditie om meisjes te besnijden?”
- “Ik weet dat (sommige) vrouwen in uw land (land van herkomst benoemen) besneden zijn en het belangrijk vinden. Bent u zelf ook besneden?”
- “Kunt u mij meer over uw besnijdenis vertellen?”
- “Hoe is het voor u om het over meisjesbesnijdenis te hebben?”
- “Heeft u weleens met uw partner over besnijdenis gesproken? Weet u hoe hij erover denkt?”
- “Is het oudere zusje/zijn de oudere zusjes van dit meisje besneden?”
- “Wilt u of uw partner uw dochter laten besnijden?”
- “Hoe denken mensen in uw omgeving over meisjesbesnijdenis?”
- “Heeft u contact met uw (schoon)familie, hier of in het buitenland? Hoe denken uw (schoon)ouders, (schoon)zussen, broers, zwagers over meisjesbesnijdenis? Willen zij dat u dochter besneden wordt? Hoe is dat voor u?”
- “Weet u hoe uw (schoon)moeder/(schoon)zus/vriendinnen denken over het wel of niet besnijden van meisjes?”
- “Is meisjesbesnijdenis een onderwerp waarover in de familie wordt gesproken?”
- “Gaat uw weleens op familiebezoek in het buitenland? Wie gaat u bezoeken? Wanneer en met wie gaat u daarheen? Verblijft uw dochter daar ook zonder u?”
- “Ik heb gehoord dat het in een aantal landen een mooie, feestelijke dag is. Is dat in uw thuisland ook zo? Kunt u daar iets meer over vertellen?”

- “Als de familie wil dat uw dochter besneden wordt, kunt u er dan voor zorgen dat dit niet gebeurt? Heeft u hier hulp bij nodig? Heeft u de verklaring tegen meisjesbesnijdenis al?”
- “Ik zie/u zegt dat u het moeilijk vindt om over het onderwerp meisjesbesnijdenis te praten. Ik kan me voorstellen dat u het moeilijk vindt. Het is ook een lastig onderwerp om over te praten. Wat vindt u er vooral moeilijk aan?”
- “Is er iemand waarmee u daar wel over kunt praten? Zou u met iemand willen praten die uit dezelfde cultuur afkomstig is?” (sleutelfiguur of voorlichter eigen taal en cultuur)
- “Ik hoor u zeggen dat u uw dochter niet wilt laten besnijden. Ik kan me voorstellen dat u hierover gemengde gevoelens heeft. Staat u hier zelf ook achter of doet u dit omdat het in Nederland verboden is?”
- “Ik heb over besnijdenis van uw dochter gesproken en u hebt mijn zorg dat u uw dochter zal laten besnijden niet weggenomen. Ik zal mijn zorg met een collega delen en het melden bij Veilig Thuis.”
- “Wanneer wilt u uw dochter laten besnijden?”
- “U vertelt dat u uw dochter wilt laten besnijden. Ik maak me hier zorgen over. U weet dat dit in Nederland verboden is en dat het slecht is voor de gezondheid van uw dochter. Ik ga mijn zorgen melden bij Veilig Thuis. Zij zullen dan contact met u opnemen.”

13.2 Voorbeeldvragen voor meisjes

- “In de gesprekken met je moeder, vader of ouders hebben we het over meisjesbesnijdenis gehad. Praten jullie daar thuis weleens over?”
- “Weet je of het in jouw familie gewoonte is om meisjes te besnijden?”
- “Ken je zelf iemand in je omgeving die besneden is?”
- “Wat vind je van meisjesbesnijdenis? Sta je hier positief of negatief tegenover?”
- “Heb je weleens iets gelezen over besnijdenis of er iets over gezien, bijvoorbeeld op internet of op de tv?”
- “Wil je moeder of je ouders (of familie) dat je besneden wordt? Zo ja, hoe vind je dat?”
- “Wil je zelf ook besneden worden?”
- “Is er iemand die steun kan bieden of kan helpen als je niet wilt worden besneden?”
- “In de gesprekken met je moeder, vader of ouders hebben we het over meisjesbesnijdenis gehad. Praten jullie daar thuis weleens over?”
- “Weet je of het in jouw familie gewoonte is om meisjes te besnijden?”
- “Ken je zelf iemand in je omgeving die besneden is?”
- “Wat vind je van meisjesbesnijdenis? Sta je hier positief of negatief tegenover?”
- “Heb je weleens iets gelezen over besnijdenis of er iets over gezien, bijvoorbeeld op internet of op de tv?”
- “Wil je moeder of je ouders (of familie) dat je besneden wordt? Zo ja, hoe vind je dat?”
- “Wil je zelf ook besneden worden?”
- “Is er iemand die steun kan bieden of kan helpen als je niet wilt worden besneden?”

13.3 Voorbeeldzinnen voor het gesprek

Het doel van de gespreksvoering over VGV is tweeledig: enerzijds om antwoord krijgen op de vraag of dit meisje risico loopt om besneden te worden en anderzijds om duidelijk maken dat meisjesbesnijdenis een ernstig strafbaar feit is en slecht voor de gezondheid. Van meisjes die je niet vanaf de geboorte hebt gezien, wil je weten of het meisje al besneden is, met als doel door te verwijzen als er klachten zijn, en ook om jongere zusjes te kunnen beschermen tegen besnijdenis.

Draag de algemene boodschap uit: alle vormen van meisjesbesnijdenis zijn in Nederland bij de wet verboden vanwege de rechten/bescherming van het kind en de gezondheidsrisico's.

Ook bied je je aan als gesprekspartner en leg je uit wat de rol is van de JGZ: VGV is strafbaar en slecht voor de gezondheid en daardoor een onderwerp van gesprek en voorlichting in de contacten met de JGZ. Daarnaast biedt je hulp aan.

De voorbeeldzinnen hebben als doel om inzichtelijk te maken welke factoren altijd in kaart gebracht moeten worden om het risico in te kunnen schatten. Dit om te voorkomen dat te snel en onterecht wordt ingeschat dat er geen risico op besnijdenis is.

Het gaat om de volgende risicofactoren:

- is moeder besneden;
- zijn oudere zusjes besneden;
- hoe denkt moeder over besnijdenis van haar dochter;
- hoe denkt vader over besnijdenis van zijn dochter;
- hoe denken de familie of voor het gezin belangrijke personen in Nederland over besnijdenis;
- hoe denkt de familie van beide ouders in het land van herkomst over besnijdenis;
- zijn beide ouders op de hoogte van de gezondheidsproblemen die besnijdenis met zich mee kan brengen;
- zijn beide ouders op de hoogte van de strafbaarheid van meisjesbesnijdenis in Nederland.

Inleidende vragen

Het is niet bekend of moeder is besneden, maar moeder komt uit een land waar VGV gepraktiseerd wordt:

- 'Ik wil u ook nog iets vragen over een onderwerp dat te maken heeft met het land waar u vandaan komt. In ... (land van herkomst noemen) worden veel meisjes besneden. Hoe denkt u over meisjesbesnijdenis? Wat betekent besnijdenis voor u?' 'Ik weet dat (sommige) vrouwen in uw land (land van herkomst benoemen) besneden zijn en het belangrijk vinden. Bent u zelf ook besneden? Wat vindt u er zelf van? Kunt u mij daar meer over vertellen?'
- 'Ik heb/mijn collega heeft met u gesproken over hoe het gaat met uw kind en uw gezin/we hebben zojuist een aantal belangrijke onderwerpen besproken. Een ander onderwerp waar ik graag met u over wil praten, is meisjesbesnijdenis.' 'Is het in uw gemeenschap de traditie om meisjes te besnijden?'

Het is bekend (uit overdracht of dossier) dat moeder is besneden

- 'Ik lees in de overdracht van de verloskundige, gynaecoloog of de kraamverzorgende dat u besneden bent. Kunt u mij daar wat meer over vertellen?'
- 'Ik lees in de overdracht van de verloskundige, gynaecoloog of kraamverzorgende dat zij/hij met u gesproken heeft over besnijdenis. Kunt u mij daar wat meer over vertellen?'
- 'Ik lees in de overdracht van de verloskundige, gynaecoloog of kraamverzorgende dat u besneden bent en dat er daardoor problemen zijn geweest in de zwangerschap/tijdens de bevalling. Kunt u mij daar iets meer over vertellen?'
- 'U heeft (tijdens het huisbezoek of het vorige consult) met mijn collega gesproken over de besnijdenis en tradities in uw land of aan mijn collega verteld dat u besneden bent. Mijn collega heeft u ook verteld dat we hierover op verschillende momenten met u zullen praten. Hoe is het voor u om het over meisjesbesnijdenis te hebben? Wilt u daar nog iets over vertellen of heeft u vragen? Als u later vragen heeft of hulp nodig heeft kunt altijd bij mij terecht.'
- 'In Nederland is besnijdenis verboden omdat het veel gezondheidsproblemen kan geven. Daarover is gelukkig in Nederland de laatste tijd meer kennis en er zijn vrouwelijke artsen die kunnen helpen als er problemen zijn die door de besnijdenis veroorzaakt worden.'
- 'Heeft u wel eens met uw partner over besnijdenis gesproken? Weet u hoe hij erover denkt?'

Er is al eerder over VGV gesproken met (een van de) ouders

- 'Ik (of mijn collega) heb/heeft met u al eens eerder over meisjesbesnijdenis gesproken, hoe denkt u daarover en hoe uw partner?' Hier kan dan ook doorgevraagd worden naar hoe andere belangrijke mensen in de omgeving erover denken.
- 'Praat u met uw partner wel eens over meisjesbesnijdenis? Wat vindt u en wat vindt uw partner van het besnijden van meisjes? Wilt u of uw partner uw dochter laten besnijden?'
- Er is dan aansluitend een mogelijkheid om voorlichting over de gezondheidsrisico's, rechten/bescherming van het meisje te geven.
- 'Ik (of mijn collega) heb/heeft net gesproken over hoe het gaat met uw kind en uw gezin of we hebben zojuist een aantal belangrijke onderwerpen besproken. Een ander onderwerp waar u met mij (of mijn collega) eerder over gesproken heeft, is meisjesbesnijdenis. Daar wilde ik nu ook nog even op terugkomen.'
- 'U vertelde toen dat u besneden bent, wilt u mij daar wat meer over vertellen? Is het in uw gemeenschap de traditie om meisjes te besnijden? Zijn de oudere zusje(s) van dit meisje besneden? Wilt u of uw partner uw dochter laten besnijden?'

Gesprek met het meisje zelf (als niet bekend is of zij besneden is)

- 'In de gesprekken met je moeder, vader of ouders hebben we het over meisjesbesnijdenis gehad. Praten jullie daar thuis wel eens over?' 'Weet je of het in jouw familie gewoonte is om meisjes te besnijden?' 'Ken je zelf iemand in je omgeving die besneden is?'
- 'Wat vind je van meisjesbesnijdenis? Positief/negatief?' 'Heb je wel eens iets gelezen over besnijdenis of er iets over gezien, bijvoorbeeld op internet of op de tv?' 'Wil je moeder of je ouders (of familie) dat je besneden wordt? Zo ja, hoe vind je dat? Wil je zelf ook besneden worden?' 'Kun je (bij afwijzen besnijdenis) steun krijgen bij mensen die je vertrouwt?'

Verdiepingsvragen

Als moeder vertelt dat ze niet besneden is

- 'Bent u helemaal niet besneden, ook niet een klein beetje?'
- 'Zijn andere vrouwen in uw gemeenschap wel besneden? Hoe is het voor u om niet besneden te zijn?'

Als moeder wel besneden is

- 'Hoe bent u besneden?' Laat moeder beschrijven of als het mogelijk is, op een plaatje laten aanwijzen om welke vorm van besnijdenis het gaat. Soms zeggen ouders 'een beetje besneden', vaak bedoelen ze dan een clitoridectomie.
- 'Op welke leeftijd bent u besneden?'
- 'Is het in uw gemeenschap de traditie om meisjes te besnijden?'
- 'Wat betekent besnijdenis voor u?'
- 'Hoe belangrijk is het voor u?'
- 'Ik heb gehoord dat het in een aantal landen een mooie, feestelijke dag is. Is dat in uw thuisland ook zo? Kunt u daar iets meer over vertellen?'
- 'Heeft u lichamelijke klachten als gevolg van de besnijdenis? Bijvoorbeeld pijn bij het plassen of bij het vrijen?'
- 'Bent u wel eens verdrietig of somber omdat u besneden bent?'
- 'Wat zijn u en uw partners plannen voor uw dochter? Wilt u of uw partner uw dochter laten besnijden?'

Zowel als moeder besneden is, als wanneer zij niet besneden is, doorvragen naar de familie

- 'Is uw moeder besneden? Is de moeder van uw man/partner besneden?'
- Als er oudere zusjes zijn: 'Zijn de oudere zusjes van dit meisje besneden?'
- 'Zijn uw zussen besneden? En die van uw man?'
- 'Zijn de kinderen van uw (schoon)zussen besneden?' Dit geeft een idee van de tradities binnen de familie.
- 'Kent u zelf vrouwen die besneden zijn, vriendinnen bijvoorbeeld?'
- 'Weet u hoe deze vrouwen besneden zijn?'
- 'Weet u op welke leeftijd zij besneden zijn?'

Vragen over invloed van derden

Vragen die gesteld kunnen worden om de invloed van andere mensen in de omgeving en familie, ook die in het land van herkomst, op de beslissing van de ouders duidelijk te krijgen (deze vragen ook stellen wanneer ouders aangeven dat zij hun dochter niet willen laten besnijden)

- 'Gaat uw wel eens op familiebezoek in het buitenland? Wie gaat u bezoeken? Wanneer en met wie gaat u daarheen? Verblijft uw dochter daar ook zonder u?'
- 'Hoe denken mensen in uw omgeving over meisjesbesnijdenis?' 'Heeft u contact met uw (schoon)familie, hier of in het buitenland? Hoe denken uw (schoon)ouders, (schoon)zussen, broers, zwagers over meisjesbesnijdenis? Willen zij dat u dochter besneden wordt? Hoe is dat voor u?'
- 'Is meisjesbesnijdenis een onderwerp waarover in de familie wordt gesproken?' 'Praat u met uw partner wel eens over meisjesbesnijdenis? Wat vindt uw partner van het besnijden van meisjes?'

- 'Weet u hoe uw (schoon)moeder/(schoon)zus/vriendinnen denken over het wel of niet besnijden van meisjes?'
- 'Als de familie wil dat uw dochter besneden wordt, kunt u er dan voor zorgen dat dit niet gebeurt? Heeft u hier hulp bij nodig? Heeft u de verklaring tegen meisjesbesnijdenis al?'

Als je terugkomt op een eerder gesprek

- 'In het dossier van uw kind lees ik dat u besneden bent en dat u uw dochter wilt laten besnijden. Denkt u daar nog steeds zo over? En hoe denkt uw partner daarover? En uw familie?'
- 'In het dossier van uw kind lees ik dat u niet besneden bent en uw dochter niet wilt laten besnijden. [Positief bekrachtigen!] Denkt u daar nog steeds zo over? En hoe denkt uw partner over meisjesbesnijdenis? Hoe denkt uw omgeving erover? Heeft u nog contact met familie in uw thuisland? Hoe wordt daar over meisjesbesnijdenis gedacht? Op welke leeftijd is dit gebruikelijk?'
- 'In het dossier van uw kind lees ik dat u besneden bent en dat u twijfelt of u uw dochter wel of niet wilt laten besnijden. Hoe denkt u er nu over?'

Een melding aan het Veilig Thuis moet aan de ouder(s) worden verteld

- 'Ik heb over besnijdenis van uw dochter gesproken en u hebt mijn zorg dat u uw dochter zal laten besnijden, niet weggenomen. Ik zal mijn zorg met een collega delen en het melden bij het Veilig Thuis.'

Gesprek met het meisje zelf (als niet bekend is of zij besneden is)

- 'Wil je moeder of je ouders (of familie) dat je besneden wordt? Zo ja, hoe vind je dat? Wil je zelf ook besneden worden?'
- 'Kun je (bij afwijzen besnijdenis) steun krijgen bij mensen die je vertrouwt?' Vragen naar klachten wanneer meisje is besneden
- 'Heb je wel eens ergens pijn? Heb je wel eens buikpijn? Heb je pijn als je moet plassen?'
- 'Waar komen de klachten vandaan?'
- 'Hoe lang duurt het plassen?' [Vraag niet of het plassen normaal gaat, want voor een besneden meisje of vrouw is het normaal dat plassen lang duurt.]
- 'Kun je ook snel plassen?'
- 'Heb je het gevoel dat er urine achterblijft, zodat je weer moet plassen voordat je het toilet verlaat?'
- 'Verlies je urine als je hard moet lopen?'
- (vraag aan een ouder meisje) 'Hoe vind je het dat je besneden bent?' Als een meisje besnijdenis normaal en goed vindt omdat een onbesneden meisje een hoer zou worden, dan is het goed om het meisje voorlichting te geven met het oog op het feit dat zij over een aantal jaar waarschijnlijk zelf moeder wordt.

Na de menarche

- 'Hoeveel dagen heb je bloedverlies?' 'Heb je het gevoel dat het bloed goed wegvloeit?' 'Hoe lang heb je pijn (bijvoorbeeld dagen, uren)?' 'Waar heb je baat bij om deze periode door te komen?'

Mogelijke reacties van ouders

Telkens zal de reactie van de moeder of vader bepalen hoe je verder moet gaan met het gesprek. Let daarbij ook vooral op de non-verbale communicatie.

Ouder vertelt de dochter niet te laten besnijden

Positief bekrachtigen.

- 'Hoe denkt uw partner erover?'
- 'Hoe denken andere mensen in uw omgeving erover? Zijn er belangrijke personen voor de verzorging of opvoeding van uw kind? Is er een speciaal iemand die u om raad vraagt?'
- 'Waar woont uw familie? Hoe denken zij erover?'
- Zie voor meer voorbeeldvragen onder 2 'Vragen die gesteld kunnen worden om de invloed van andere mensen in de omgeving duidelijk te krijgen'.

Als de ouder niet ingaat op de vragen of kwaad wordt

Gevoelens van ouders benoemen (angst, onzekerheid, wantrouwen, boosheid).

- 'Ik merk dat het op dit moment moeilijk is om hierover te praten.'
- 'U wilt er op dit moment niet over praten. Daar heb ik begrip voor. Ik wil wel dat u weet dat meisjesbesnijdenis verboden is in Nederland en dat geldt voor alle vormen. Het is een ernstig strafbaar feit waarvoor u in de gevangenis kunt komen. Ook als u het in het buitenland laat doen. Ik noteer in het dossier dat ik dit met u heb besproken.'
- 'Een andere keer zal ik op dit onderwerp terugkomen. Ik zou het fijn vinden om dan met u in gesprek te kunnen gaan.'

Ouder klapt dicht of zegt dat ze het moeilijk vindt om erover te praten

- 'Ik zie/u zegt dat u het moeilijk vindt om over het onderwerp meisjesbesnijdenis te praten. Ik kan me voorstellen dat u het moeilijk vindt. Het is ook een lastig onderwerp om over te praten. Wat vindt u er vooral moeilijk aan? Is er iemand waarmee u daar wel over kunt praten?' (Aanhaken waar mogelijk met sleutelfiguren of eigen voorlichters eigen taal en cultuur)
- 'Een andere keer zal ik op dit onderwerp terugkomen. Ik zou het fijn vinden om dan met u in gesprek te kunnen gaan.'

Ouder zegt dat hij/zij het er niet over wil hebben, 'het gaat je niks aan', en wil je niets vertellen.

Gevoelens van moeder/ouders benoemen (angst, agressie, onzekerheid) en nogmaals uitleggen waarom je ernaar vraagt. De nadruk leggen op de preventie van gezondheidsrisico's om moeder aan het denken te zetten en het gesprek meer open te houden. Bespreken van gezondheidsrisico's is vooral een goede insteek bij infibulatie en excisie, daarnaast de rechten/bescherming van het meisje noemen. Bij de lichtere vormen zal de nadruk moeten liggen op de rechten/bescherming van het meisje. Respecteer verder de wens en geef aan dat moeder, als moeder er zelf over wil praten of vragen heeft, er altijd op kan terugkomen.

Ouder vraagt wat u met die informatie gaat doen.

- 'We praten met u over meisjesbesnijdenis omdat het risico's heeft voor de gezondheid van uw dochter en omdat het strafbaar is. We schrijven het op omdat mijn collega's dan ook weten wat we besproken hebben zodat ze het niet opnieuw hoeven te vragen.'

Ouder geeft aan dat hij/zij niet wil dat de dochter besneden wordt, maar haar man/vrouw en familie/omgeving wil dat wel.

Positief bekrachtigen.

Breng in kaart hoe acuut het risico is. Bespreek de mogelijkheden voor een gesprek met de andere ouder(huisbezoek) met behulp van de inzet van sleutelpersonen. Vraag advies aan Veilig Thuis voor je dit gesprek ingaat (je hoeft hierbij de naam van het kind/de ouders niet te noemen). Vraag naar andere ondersteuningsmogelijkheden of belangrijke personen rond het gezin of in de gemeenschap. (Hier is sprake van twijfelachtig of reëel risico. Bij reëel risico of aanhoudend twijfelachtig risico melden bij Veilig Thuis.

Ouder geeft aan dat hij/zij niet wil dat haar dochter besneden wordt, maar je hebt het gevoel dat het een sociaal wenselijk antwoord is.

- 'Ik hoor u zeggen dat u uw dochter niet wilt laten besnijden. Ik kan me voorstellen dat u hierover gemengde gevoelens heeft. Staat u hier zelf ook achter of doet u dit omdat het in Nederland verboden is?'
- 'Ik begrijp dat u uw dochter niet wilt laten besnijden, graag kom ik er later nog eens op terug omdat het toch een heel moeilijke beslissing is die je niet zomaar neemt.'
- Wijs op de gezondheidsrisico's en het feit dat het bij wet verboden is in Nederland. Wees duidelijk dat je het in het dossier noteert.
- [Hier is sprake van twijfelachtig risico. Als vervolgactie kun je denken aan een gesprek met vader erbij of de inzet van sleutelpersonen of een vetc'er. Bij aanhoudend twijfelachtig risico melden bij Veilig Thuis.]

Moeder/vader vertelt dat ze haar dochter wil laten besnijden.

- 'Ik begrijp dat u uw dochter wilt laten besnijden. Ik heb gehoord dat het in uw land van herkomst belangrijk is.' Wijs op de negatieve gevolgen voor de gezondheid van het meisje. Vervolgens erop wijzen dat de rechten van het kind op bescherming in Nederland bij de wet zijn geregeld. Wees duidelijk over de wet. Gedragsverandering is onder sociale druk erg moeilijk en wetgeving en gezagsgevoeligheid kunnen dan de eerste basis zijn om toch verder te komen.
- 'Wanneer wilt u uw dochter laten besnijden?'
- 'U vertelt dat u uw dochter wilt laten besnijden. Ik maak me hier zorgen over. U weet dat dit in Nederland verboden is en dat het slecht is voor de gezondheid van uw dochter. Ik ga mijn zorgen melden bij Veilig Thuis. Zij zullen dan contact met u opnemen.'
- [Hier is sprake van reëel risico. Als vervolgactie kun je denken aan een gesprek met vader erbij of de inzet van sleutelpersonen. Neem ook contact op met de aandachtsfunctionaris VGV van de JGZ en van Veilig Thuis voor advies en/of melding. Vertel het de ouders als je melding doet bij Veilig Thuis.

Meisje wil niet besneden worden maar is bang dat het toch gaat gebeuren.

- Ga na wie in haar eigen netwerk haar kan helpen of zorg voor professionele hulp.
- Vraag advies aan het Veilig Thuis en/of doe een melding. Als je een melding doet, vertel dat
- dan aan het meisje. Spreek met het Veilig Thuis af hoe je omgaat met de privacy van het
- meisje en vertel het meisje wat je daarover hebt afgesproken.
- Houd in de gaten of het meisje bij hulpverlening aankomt en roep het meisje later nog eens op om te monitoren of het nog goed gaat.

14. In gesprek met kinderen en jongeren

Hoe gaat u in gesprek met kinderen?

Communicatie is contact

Wat betekent goede communicatie met kinderen? In eerste instantie betekent communicatie contact. Goede communicatie is goed contact en dat geeft veiligheid, geborgenheid en de beste voorwaarden voor groei en ontwikkeling. Maar hoe voer je een gesprek met een vierjarige of een tienjarige? Moet je praten en spelen tegelijk? Welk soort vragen is uitnodigend?

Vooraf de attitude is belangrijk bij het spreken met kinderen: een houding van respect en bescheidenheid. Kinderen reageren daar feilloos op. Een mishandeld kind is geen waarheidsvinder, maar iemand die zijn of haar verhaal kwijt wil. Zijn/haar angst is alleen: Ben ik met mijn verhaal veilig bij jou? Vind je me dan nog aardig? Ga je niet van alles achter mijn rug om doen? Vertrouw erop dat kinderen hun verhaal willen vertellen als ze zich veilig voelen en als ze de woorden vinden. Laat je eigen agenda los: **LUISTER** naar ze, dus vraag veel en houd nog meer je mond.

Aanleiding om in gesprek te gaan

De aanleiding om met een kind te willen praten over mogelijke mishandeling kan uiteenlopen. Soms begint een kind zelf te vertellen over zijn problemen thuis. Soms is het een opmerking die een kind 'tussen neus en lippen door' maakt die je aan het denken zet.

Andere kinderen kiezen een omweg en schrijven een opstel of maken een tekening waarbij je vraagtekens plaatst. En weer andere kinderen zenden allerlei signalen uit die je een sterk 'niet-pluisgevoel' geven.

Of het kind direct of indirect vertelt over thuis, het heeft een grote stap gezet en geprobeerd angst, loyaliteit en schaamte opzij te zetten. Om te voorkomen dat het weer in zijn schulp kruipt, is een positieve en ondersteunende reactie essentieel.

Redenen om (niet) in gesprek te gaan

In gesprek met een kind dient altijd het belang van het kind.

Goede redenen om in gesprek te gaan zijn:

- Het kind wil zich uiten en vertelt
- Het kind zoekt steun en vertelt
- Het kind zoekt hulp en vertelt

Er zijn een aantal redenen waarmee je het vertrouwen van het kind beschadigt of waarmee je het kind belast. Mishandelde kinderen hebben het al moeilijk genoeg. Zorg er altijd voor dat jij het als volwassene niet nog erger maakt. Heb je geen goede reden om in gesprek te gaan? Ga dan niet in gesprek. Je mag bijvoorbeeld nooit in gesprek gaan met een kind omdat jij wilt weten hoe de situatie thuis is en of er sprake is van kindermishandeling.

Slechte redenen om in gesprek te gaan

- 'Ik wil graag weten wat er aan de hand is en ik vraag het kind uit. Zo wordt de situatie voor mij helder.'

- 'Ik vind het eng om met de ouders in gesprek te gaan. Ik vraag het kind uit, dan weet ik alvast wat ik kan verwachten.'
- 'Ik moet de meldcode volgen, maar ik durf geen stappen te zetten. Ik probeer eerst het kind uit te horen, misschien valt het wel mee.'
- Ik ben bang voor de agressie van de ouders, ik vraag het kind uit. Pas als ik zekerheid heb, onderneem ik verdere stappen. Ik kan dan aangeven dat ik de signalen van het kind zelf heb gehoord.'

Kinderen betrekken in de stappen van de meldcode²

De Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling helpt professionals zorgvuldig te handelen als zij vermoeden dat een kind thuis mishandeld, verwaarloosd of seksueel misbruikt wordt. Een meldcode bestaat uit 5 stappen en kent een aantal beslismomenten. Volgens het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind zal het belang van het kind altijd de eerste overweging moeten zijn wanneer er beslissingen worden genomen die een kind raken. Om bij vermoedens van kindermishandeling te kunnen handelen in het belang van het kind is het essentieel dat kinderen in het hele proces van signaleren en de daaropvolgende beslissingen betrokken worden, dat wil zeggen dat er naar hun visie gevraagd en geluisterd wordt, dat hun mening meeweegt in beslissingen en dat zij informatie krijgen.

Uiteraard doorloopt een professional een meldcode kindermishandeling met het belang van kinderen voor ogen; hij of zij maakt zich immers zorgen over de veiligheid of het welzijn van een kind. Het komt echter nog te vaak voor dat mishandelde kinderen zeggen dat zij zich niet betrokken voelden bij de aanpak van gezinsproblemen, dat er met hen niet gesproken is of niet naar hun mening is geluisterd en dat zij niet begrepen hebben wat iedereen aan het doen was. Om het belang van het kind daadwerkelijk de eerste overweging te laten zijn, is participatie van kinderen erg belangrijk.

Kernelementen van betekenisvolle participatie van kinderen bij (vermoedens van) kindermishandeling

In de aanpak van kindermishandeling moeten kinderen gedurende het hele proces de mogelijkheid hebben te participeren: van signaleren, onderzoeken, hulpverleners, tot en met monitoren. Daarin is een aantal elementen belangrijk, namelijk: informatie geven aan kinderen, vragen en luisteren naar de mening van kinderen, de mening van kinderen meewegen, het recht van kinderen op klacht en verzet uitleggen en uitvoeren en herstelgericht handelen.

Kinderen informeren

Kinderen kunnen pas participeren als professionals hen goede informatie geven. Het is belangrijk dat in een organisatie is afgesproken wie wanneer welke informatie geeft aan een kind óf ervoor zorgt dat kinderen deze informatie krijgen. Het gaat hierbij om (proces)informatie over:

- bestaande zorgen;
- welke stappen mogelijk gezet moeten of gaan worden en wat mogelijke consequenties daarvan zijn;
- wie actie onderneemt, met welk doel en wanneer;
- wanneer het kind terugkoppeling krijgt en van wie;
- hoe het besluitvormingsproces verloopt;

- bij wie het kind terecht kan als hij of zij het oneens is met een genomen beslissing of over wat er met zijn of haar mening is gedaan (recht op klacht of verzet).

Bovendien moeten kinderen uitleg krijgen over (psycho-educatie over hun recht om veilig op te groeien):

- wat normaal is in de omgang tussen ouders en kinderen;
- dat conflicten anders beëindigd kunnen worden dan met psychisch of fysiek geweld;
- dat kinderen geen schuld hebben aan mishandeling, verwaarlozing of seksueel misbruik.

Daarnaast moeten kinderen informatie krijgen over hun recht om betrokken te worden, om hun mening te geven en over de mogelijkheden die er zijn om te participeren.

De mening van kinderen horen en meewegen

Het is belangrijk dat binnen de organisatie afspraken zijn gemaakt over wie vraagt naar of regelt dat gevraagd wordt naar de mening van het kind over:

- de bestaande zorgen over de thuissituatie en de beleving van het kind daarin;
- de door het kind geopperde oplossingen;
- de voorgenomen beslissing om in stap een melding te doen, hulp te verlenen of organiseren of om af te sluiten.

In de beslissingen wordt de mening van het kind meegewogen – dat betekent dat de wensen en oplossingen die het kind zelf ziet moeten worden meegenomen in de vervolgstappen – en aan het kind teruggekoppeld. Dat betekent niet dat de professional altijd doet wat het kind, maar wel dat zijn wens is meegewogen en dat de professional het kind kan uitleggen waarom een besluit anders uitvalt dan het kind wil (bijvoorbeeld omdat zijn veiligheid daarmee onvoldoende gewaarborgd lijkt). Tot slot is het belangrijk aan te geven dat als het kind het oneens is met een beslissing ook dat mee te wegen.

Tips voor een gesprek met een kind

In het hoofdstuk 'In gesprek met meerderjarigen' staan algemene gesprekstechnieken. Gesprekstechnieken zoals open en gesloten vragen stellen, Luisteren, Samenvatten, Doorvragen en ik-boodschappen zijn ook voor kinderen te gebruiken, mits dit wordt aangepast aan het ontwikkelingsniveau van het betreffende kind. Verder zijn er specifieke gesprekstips die hieronder genoemd worden. Vervolgens zullen de oplossingsgerichte gesprekstechnieken beschreven staan waar deze tips in gebruikt kunnen worden.

1. Sluit aan bij het kind

Een professionele houding vereist oprechte belangstelling. Je moet een sfeer van veiligheid opbouwen en het vermogen hebben om een goede ontvanger te zijn. Dat wil zeggen dat je in staat bent om de gevoelens van het kind op te merken en daarbij aan te sluiten.

Ook betekent het dat je je bewust bent van de ontwikkeling die kinderen doormaken en dat je in staat bent daarbij aan te sluiten. Aansluiten bij het kind betekent dat je het kind ruimte geeft om zijn verhaal te vertellen. Als jij je bescheiden opstelt, voelt het kind dat het mag praten.

Wees je bewust van de verschillende ontwikkelfasen van kinderen. Met een kleuter kun je beter spelen en praten. Volwassenen zijn erg gericht op taal, kinderen veel minder. Kinderen communiceren met hun hele wezen. Wees je daarvan bewust.

- Sluit aan bij waar het kind op dat moment mee bezig is: ga mee in zijn spel, tekening of knutselwerk.
- Ga op dezelfde ooghoogte zitten als het kind en kies een rustig moment uit.
- Stop het gesprek wanneer de aandacht bij het kind weg is.
- Vraag belangstellend en betrokken, maar vul het verhaal niet in voor het kind.
- Houd het tempo van het kind aan, niet alles hoeft in één gesprek.
- Let tijdens het gesprek goed op de non-verbale signalen van het kind: kijkt het steeds weg of maakt het contact met je? Zit het te draaien op de stoel of is het ontspannen? Praat het met stemverheffing over een bepaalde situatie, of gaat het juist fluisteren?
- Raak het kind niet onnodig of onverwacht aan. Dat kan voor mishandelde kinderen heel bedreigend zijn.

2. Accepteer wat het kind zegt

Daarom is het belangrijk geen vraagtekens te zetten bij de geloofwaardigheid van het kind. Ten eerste is het niet aan jou om te bepalen of het waar is of niet wat het kind zegt. Hij vertelt jou iets en daar moet je serieus mee omgaan. Bovendien hebben kinderen soms een ander verhaal nodig om uiteindelijk hun eigen verhaal te kunnen vertellen.

Met name kleuters kunnen in metaforen praten, terwijl ze het eigenlijk over hun eigen situatie hebben. Ze praten bijvoorbeeld over gemene draken of arme prinsessen of wat ook maar op dat moment in hun belevingswereld past. Als je daar met onbegrip op reageert, zullen ze niet snel geneigd zijn meer te vertellen. Acceptatie betekent ook dat je het tempo van het kind bepalend laat zijn. Als het kind niets wil vertellen, is dat ook goed.

3. Luister actief

Door actief te luisteren kan het je duidelijk worden wat er aan de hand is met het kind en krijg je zicht op de emoties die het kind daarbij ervaart. Probeer hierbij de gevoelens van het kind in je eigen woorden samen te vatten. Zo krijg je niet alleen meer informatie, maar voelt het kind zich ook serieus genomen. Het is eveneens een check of je het kind goed hebt begrepen en zijn gevoelens goed interpreteert.

4. Waarom-vragen

Stel geen waarom-vragen. Een kind weet niet waarom iets is gebeurd of waarom iemand iets doet. Bovendien kan die vraag schuldgevoelens oproepen. En dat is wat je niet wilt: een kind voelt zich vaak al schuldig en schaamt zich. Waarom-vragen kunnen daarom weerstand bij het kind oproepen, terwijl je juist een veilige sfeer wilt creëren.

5. Vraag niet door

Vraag niet door wanneer het kind niets wil of kan vertellen. Het kind is geen 'waarheidsvinder', maar iemand die zijn of haar verhaal kwijt wil. Het zit met angstgevoelens als: ben ik met mijn verhaal veilig bij jou? Vind je me dan nog aardig? Ga je niet van alles achter mijn rug om doen?

6. Lichaamstaal

Let ook op non-verbale signalen van het kind. In zijn houding, zijn lichaamstaal en de manier waarop hij contact met je maakt (of ontwijkt) is ook veel te zien. Al deze signalen kunnen het verhaal dat een kind in woorden vertelt, versterken of juist ontkrachten.

Je kunt ook vragen of het kind bijvoorbeeld een tekening wil maken waar hij over vertelt.

Als een kind moeite heeft met praten, kunnen de vragen ook in de derde persoon gesteld worden. Bijvoorbeeld: 'Sommige kinderen zeggen...' Je geeft daarmee aan dat het kind niet de enige is en dat je weet waar je het over hebt.

7. Val de ouders niet af

Kinderen zijn loyaal naar hun ouders en/of wettelijk vertegenwoordiger; ook mishandelde kinderen. Daarom is het belangrijk dat je de ouders en/of wettelijk vertegenwoordiger niet bekritiseert of je op een andere manier negatief over hen uitlaat. Het kind mag zijn ouders en/of wettelijk vertegenwoordiger diskwalificeren, jij niet. Als jij dat ook doet, kan het loyaliteitsconflict waar het toch al in zit, versterkt worden en kan het kind geneigd zijn de ouders en/of wettelijk vertegenwoordiger in bescherming te nemen.

Realiseer je dat een kind die het heeft over zijn 'vieze' of 'boze' papa of mama, niet zegt dat het niet meer thuis wil wonen. Het kind zegt daar eigenlijk mee dat het bepaald gedrag van zijn vader of moeder naar vindt en dat hij wil dat het stopt. Respecteer dat het kind loyaal is naar zijn ouder toe. Dat kun je doen door ook te vragen naar positieve dingen van de ouders en/of wettelijk vertegenwoordiger.

8. Beloof nooit geheimhouding

Beloof nooit geheimhouding aan een kind. Als het kind vraagt of je het niet doorvertelt aan iemand anders, dan moet je duidelijk maken dan je dit niet kunt beloven. Leg uit dat je anderen nodig hebt om hem te kunnen helpen.

Je kunt bijvoorbeeld het volgende zeggen: 'Als ik wat jij mij vertelt nu geheim moet houden, hebben we samen een geheim en dan kan ik je niet helpen. Ik heb anderen nodig om jou te kunnen helpen. Maar ik beloof je dat ik niets achter jouw rug om doe. Ik vertel jou altijd eerst wat ik verder ga doen. Oké?' Kinderen begrijpen het als je zegt: 'Als ik het niet meer weet, vind je het dan goed als ik er met iemand over praat die veel van kinderen afweet?'

Daarnaast kan het kind vragen of je het niet aan zijn ouders vertelt. Leg dan uit dat je niet alles aan zijn ouders zal vertellen, maar dat zijn ouders wel moeten weten hoe hij zich voelt. Je kunt zeggen dat je van tevoren goed bedenkt wat de ouders wel en niet moeten weten om de situatie voor het kind beter te maken. Dit overleg je ook weer eerst met het kind voordat je daadwerkelijk stappen gaat ondernemen.

Wees je ervan bewust dat het vertrouwen van mishandelde kinderen al geschonden is. Dat vererger je door dingen te doen zonder zijn medeweten. Hij hoeft het niet eens te zijn met de stappen die jij wilt zetten, maar hij moet het wel weten.

9. Hulp is niet meteen ingezet

Beloof tijdens het gesprek niet dat het kind en zijn gezin meteen geholpen zullen worden. Dat kun je niet waarmaken. Vaak duurt het even voordat de hulp in gang is gezet. Voor een kind is een maand immers een eeuwigheid. Sluit het gesprek af met een samenvatting van wat jullie hebben besproken. En vertel wat je plan is.

14.1 Voorbeeldvragen voor kinderen en jongeren

Belangrijk vooraf

- Een gesprek met een kind, dient altijd het belang van een kind. Goede redenen om in gesprek met een kind te gaan zijn wanneer het kind zich wil uiten, steun zoekt of hulp zoekt en gaat vertellen.
- Beloof nooit geheimhouding aan een kind. Als het kind vraagt of u het niet doorvertelt aan iemand anders, dan maakt u duidelijk dat u dit niet kunt beloven. Leg uit dat u anderen nodig hebt om hem te kunnen helpen.
- Wanneer het kind mogelijk verhoord gaat worden door de politie, mag u voor het politieonderzoek niet in gesprek gaan met een kind over de situatie of het incident.

Voorbeeldvragen:

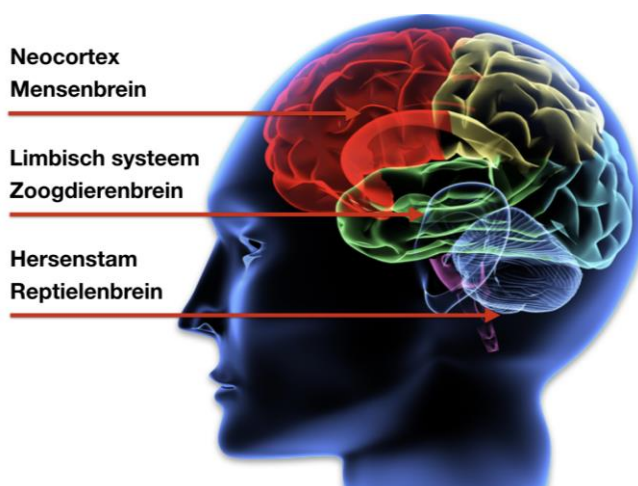
- “Wat heb je vandaag gedaan?”
- “Wat heb je op school gedaan?”
- “Wat zijn je hobby’s?”
- “Wat vind je leuk?”, “Wat vind je niet leuk?”
- “Waar word jij blij/verdrietig/boos van?”
- “Hoe vind je dat het bij jou thuis gaat?”
- “Hoe is de sfeer bij jou thuis?”
- “Als ik/een kat bij jou ’s avonds naar binnen kijkt, wat zie ik/de kat dan?”
- “Iedereen heeft weleens ruzie, is er bij jou ook weleens ruzie? En wat gebeurt er dan?”
- “Wat is de ergste ruzie die je hebt meegemaakt? Waar ging deze ruzie over?”
- “Wat deed jij/papa/mamma?”
- “Hoe voel je je dan?”
- “Waar ben je het meest bang/verdrietig/boos over?”
- “Was er iemand bij wie je terecht kon toen je zo bang/verdrietig/boos was?”
- “Is er nog meer gebeurd? Kun je me daarover vertellen?”
- “Hoe vind je het dat dit gebeurt?”
- “Zijn er andere mensen die dit weten?”
- “Zijn er andere mensen die zich zorgen maken? Wie? Waar maakt hij/zij zich zorgen over?”
- “Wat zou je moeder zeggen als ik aan haar vraag hoe het met jou gaat?”
- “Wat zou je willen dat er beter of anders wordt?”
- “Zijn er ook momenten dat het beter gaat of leuk is thuis? Kun je me daar iets over vertellen?”
- “Wat zou je nu het liefst willen?”
- “Waar kan ik je bij helpen?”
- “Wat spreken we af?”

15. Motiverende en oplossingsgerichte gesprekstechnieken

15.1 Hoe werkt stress in het brein?

Drie systemen in de hersenen

In de hersenen zijn drie systemen te onderscheiden:

De hersenstam ofwel het reptielenbrein vormt de basis voor het zoogdieren- en het mensenbrein en is betrokken bij onbewuste processen als ademhaling, reflexen en instincten.

Het limbisch systeem ofwel het zoogdierenbrein is betrokken is bij emoties, geheugen, motivatie en herinneringen.

De neocortex ofwel Mensenbrein is betrokken bij complexe gedragingen zoals denken, beoordelen en impuls beheersen.

Amygdala

In het zoogdierenbrein bevindt zich de Amygdala. De amygdala is betrokken bij het ervaren, verwerken en aansturen van emoties. De functie van de amygdala is om de omgeving te screenen op gevaar.

Amygdala signaleert geen gevaar

Wanneer de amygdala geen gevaar signaleert, is de situatie veilig en komen hormonen vrij die ervoor zorgen dat energie naar het mensengebrein gaat.

Hierdoor wordt menselijk gedrag geactiveerd zoals samenwerken, denken en problemen oplossen.

Samenwerken

Denken

Oplossen

Amygdala signaleert gevaar

Wanneer de amygdala wel gevaar signaleert komen stresshormonen (cortisol) vrij waardoor er minder energie gaat naar het mensengebrein en meer energie gaat naar je lichaam waardoor je in staat bent om te reageren op het gevaar. Dit is een lichamelijke reactie.

Lichamelijk gebeurt het volgende. De ademhaling, hartslag en bloeddruk verhoogt, waardoor je meer zuurstof krijgt wat sneller wordt getransporteerd naar de cellen die het nodig hebben. Er wordt minder bloed naar het mensengebrein en andere organen gestuurd, waardoor alle zuurstof naar de spieren gaat, zodat deze in staat zijn om te vechten of te vluchten.

Er wordt glucose vrijgemaakt, waardoor je meer energie beschikbaar hebt.

De stolling in je bloed verhoogd, waardoor je minder snel doodbloed en handpalmen gaan zweten, waardoor je tijdens actie sneller afkoelt.

Verder word je alerter, je pupillen vergroten, het geheugen en je zintuigen staat op scherp waardoor je snel informatie kan verzamelen om beslissingen te nemen.

Het lichaam wordt hiermee klaargemaakt voor actie. Je kunt nu vechten, vluchten of bevriezen.

Vechten

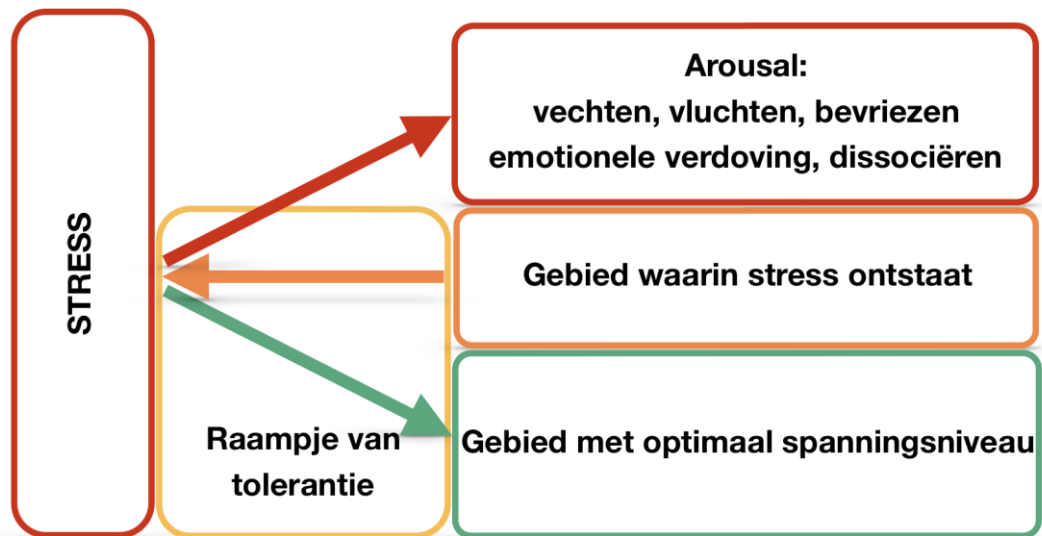

Vluchten

Bevriezen

Het ontstaan van stress

Schematisch gezien gebeurt het volgende:

- Er wordt gevaar gesignaleerd.
- Er ontstaat stress (oranje pijl).
- Bij matige stress is het niveau van stress nog te verdragen.
- De stress is nog binnen het raampje van tolerantie (windows of tolerance) waardoor de drie breinen goed met elkaar kunnen samenwerken.
- We reageren met menselijk gedrag op de situatie.

Vervolgens zijn er twee mogelijkheden:

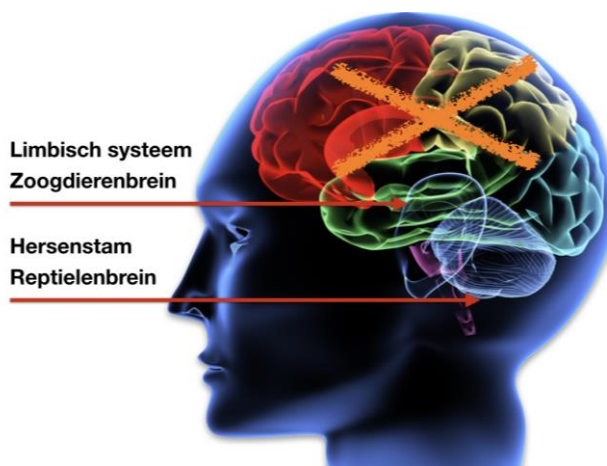
5. We beoordelen de situatie als veilig waardoor de amygdala tot rust komt en we weer ontspannen (groene pijl).
6. Of onze gedachten zorgen ervoor dat er toch alarm wordt geslagen en we stress ervaren. Gedachten als: 'dit gaat vast niet lukken' of 'hij vindt mij niet goed genoeg,' maken dat via de weg terug alsnog een alarm wordt gevormd vanuit de amygdala (rode pijl).

De amygdala slaat groot alarm

Het lichaam zet zichzelf in een toestand van verhoogde opwinding, arousal. Het lichaam wordt hiermee klaargemaakt om direct te kunnen vechten, vluchten of bevriezen.

In deze toestand moeten we direct reageren op het dreigende gevaar en daarom wordt het mensengerebrein uitgeschakeld, want de gedachten uit het mensengerebrein zouden de reactie op het dreigende gevaar vertragen en niet relevante informatie laten binnenkomen. Bij deze heftige stress wordt alleen het zoogdieren- en reptielenbrein gebruikt.

Wanneer het gevoel van gevaar langere tijd blijft bestaan, kunnen we in een permanente toestand van verhoogde arousal komen. Dit is het geval bij mensen die in een onveilige situatie leven of hebben geleefd. Het kan ook zijn dat iemand een aanleg hiervoor heeft of door een psychische stoornis extra gevoelig is.

Het gevolg is dat mensen met een extra gevoeligheid veel sneller dan anderen in de stress schieten waardoor zij zich sneller boos, bang of angstig voelen en emotioneel reageren. Dit kan problemen opleveren in de communicatie.

Samenvatting

- Wanneer je ontspannen bent en geen stress hebt, werken de hersenen en het lichaam goed samenwerken. Je hebt controle en keuzevrijheid om te handelen.
- Stress zorgt voor een lichamelijke reactie, waardoor je lichaam wordt voorbereid op actie en afhankelijk van gedachten er wordt afgeschaald naar een veilig en ontspannen gevoel of opgeschaald naar verhoogde opwinding ofwel arousal.
- Bij ernstige stress wordt er groot alarm geslagen in de amygdala waardoor het mensengerebrein wordt uitgeschakeld en lichaam en geest in een vecht-, vlucht-, of bevroesmodus komen.
- Sommige mensen als gevolg van aanleg, een stoornis of langdurige onveiligheid veel sneller dan anderen in de stress schieten en dat dit problemen oplevert in de communicatie.

15.2 Wat is metacommunicatie?

Vier communicatieniveaus

In een gesprekssituatie zijn vier communicatieniveaus te onderscheiden:

1. Inhoud, waar gaat het gesprek over?
2. Procedure, Hoe gaan we het bespreken?
3. Relatie, Hoe gaan we met elkaar om?
4. Emotie, Welke gevoelens spelen een rol?

De vier communicatieniveaus beïnvloeden elkaar. Wanneer je je bewust bent van deze niveaus kun je de wijze waarop wordt gecommuniceerd beïnvloeden. Wanneer je merkt dat de communicatie niet soepel verloopt, betekent dit dat op een van de niveaus een blokkade optreedt.

Inhoud: Waarover gaat het gesprek?

De inhoud is datgene wat er besproken wordt. Binnen een gesprek of overleg is het natuurlijk belangrijk dat iedereen het over hetzelfde onderwerp heeft en dat men hetzelfde doel voor ogen heeft. Niets is hinderlijker dan mensen die afdwalen of te gedetailleerd op een onderwerp ingaan.

Als op inhoudsniveau een blokkade optreedt betekent dit dat het niet duidelijk is waar het doel en inhoud van het gesprek over gaan. Het kan ook zijn dat iemand het niet eens is met het doel of de inhoud. Wanneer je overlegt over het doel en vervolgens afspraken maakt welke onderwerpen besproken gaan worden, wordt de blokkade opgeheven en kun je verder communiceren.

Procedure: Hoe gaan we het bespreken?

Bij de procedure maakt u afspraken over de te volgen werkwijze. Hoe wordt het onderwerp behandeld? Gaan we eerst brainstormen en gaan we dan prioriteiten aanbrenge? Of is het handiger om iedereen één voor één zijn zegje te laten doen?

Als op procedureniveau een blokkade optreedt betekent dit dat het niet duidelijk is hoe de communicatie verloopt. Het kan zijn dat iemand de agenda en de afspraken over de wijze

waarop het onderwerp wordt besproken onduidelijk vindt of iemand is het er niet mee eens. De blokkade kan ook optreden wanneer er helemaal geen afspraken zijn gemaakt over de wijze van communiceren. De blokkade kan worden opgeheven wanneer je afspraken maakt over de wijze waarop de communicatie verloopt.

Relatie: Hoe gaan we met elkaar om?

Het proces beschrijft hoe de gesprekspartners met elkaar omgaan. Het gaat om zaken als: Hoe is de sfeer? Heeft men respect voor elkaar? Negeren sommige mensen elkaar? Gaat men op elkaar in en hoe? Wordt er om invloed gevochten?

Als op relatieniveau een blokkade optreedt betekent dit dat er in het contact met de ander onduidelijkheid is over de relatie of dat er een verstoring is in de relatie. Op dit niveau voel je dat de sfeer en samenwerking is verstoord. Het kan zijn dat er te weinig partnerschap is gecreëerd, doordat te veel op inhoud is gefocust of dat er wrijving tussen de gesprekspartners optreedt. De blokkade kan worden opgeheven door aandacht te hebben voor de sfeer en de samenwerking.

Emotie: Welke gevoelens spelen een rol?

De gevoelens die u hebt in een bepaalde situatie bepalen mede het verloop van die situatie. Emotie speelt, net als interactie, vaak onderhuids. Het beïnvloedt een gesprek echter wel sterk. Het kan hierbij gaan om uw eigen emotie of om de emotie van de ander. Iemand die boos, verdrietig of angstig is, kan bijvoorbeeld niet meer rationeel argumenteren en wanneer u zich onzeker voelt zegt u misschien dingen anders dan u bedoeld had.

Als op emotieniveau een blokkade optreedt betekent dit dat emoties op de voorgrond treden doordat iemand emotioneel wordt geraakt en reageert met verdriet, angst of boosheid. De blokkade kan worden opgeheven door een gevoelssamenvatting te geven, de emoties van de ander te erkennen en ruimte te geven.

Heftige emoties zorgen voor een stressreactie waardoor de ander een vecht- vlucht- of bevries reactie krijgt en geen toegang meer heeft tot complexe menselijke functies als logisch nadenken, problemen oplossen en samenwerken. Stress is een lichamelijke reactie die verdwijnt wanneer iemand zich weer veilig voelt. De blokkade is opgelost wanneer de ander zich veilig genoeg voelt en kan communiceren vanuit het menselijk brein ofwel de complexe menselijke functies vanuit de neocortex kan gebruiken.

Overweeg bij heftige emoties of er direct ingrijpen nodig is. Wanneer de kans bestaat dat iemand zichzelf of de ander emotionele of lichamelijke schade kan toebrengen door agressie, heftig verdriet of heftige angst, dan wordt direct overgeschakeld naar procedureniveau. Op dat moment stop je de communicatie, erken je kort de emotie bij de ander en leg de procedure uit over de wijze waarop wordt gecommuniceerd. Het is daarbij

van belang dat je zelf kalm en assertief reageert, zodat de veiligheid wordt hersteld. Vervolgens schakel je over naar het emotieniveau.

Voor elk niveau geldt dat als de blokkade is opgeheven je terugschakelt naar de inhoud via een procedure-interventie, die gaat over 'hoe zullen we dan nu verder praten?'. Hiermee vergroot je de kans dat schakelen effect heeft op het verdere gesprek en het blijft helder wat je samen aan het doen bent.

In de praktijk

In de praktijk komt het nog weleens voor dat we het inhoudelijk niet eens worden omdat er geen procedure is afgesproken. Of je kunt je mening niet goed geven omdat je steeds in de rede wordt gevallen. Het kan ook zijn dat de ander zo boos wordt, dat je dicht klapt en niet goed meer weet hoe het gesprek een positieve wending te geven. De vier communicatieniveaus beïnvloeden elkaar dus. We komen ze in feite in contact meer of minder tegen. Alleen gebruiken we ze meestal niet bewust. Dat we ze vaker gebruiken dan we denken, mag uit het volgende voorbeeld blijken.

“Goedemiddag allemaal,

We zijn vandaag bijeen voor jullie, Mirjam en Kees, en voor jullie kinderen. Fijn dat jullie allemaal aanwezig kunnen zijn op zo korte termijn. Vorige week hebben Kees en Mirjam te horen gekregen dat er een huisuitzetting dreigt.

Kees, ik zie je fronsen en weet dat jullie het daar niet mee eens zijn en bang zijn dat jullie met de kinderen op straat komen te staan. Het lijkt mij verstandig om iedereen hier aan tafel, om de beurt, laten uitleggen wat er precies aan de hand is, zodat duidelijk wordt wat er goed gaat en wat de zorgen zijn. Ik stel voor dat we een rondje maken en als eerste Kees en Mirjam het woord geven.”

In dit voorbeeld komen we alle communicatieniveaus tegen:

Inhoud:

“Vorige week hebben Kees en Mirjam te horen gekregen dat er een huisuitzetting dreigt.”

Procedure:

“Het lijkt mij verstandig om iedereen hier aan tafel, om de beurt, laten uitleggen wat er precies aan de hand is, zodat duidelijk wordt wat er goed gaat en wat de zorgen zijn. Ik stel voor dat we een rondje maken en als eerste Kees en Mirjam het woord geven.”

Relatie:

“We zijn vandaag bijeen voor jullie, Mirjam en Kees, en voor jullie kinderen. Fijn dat jullie allemaal aanwezig kunnen zijn op zo korte termijn.”

Emotie:

“Kees, ik zie je fronsen en weet dat jullie het daar niet mee eens zijn en bang zijn dat jullie met de kinderen op straat komen te staan.”

Interveniëren

Met de verschillende communicatieniveaus kun je een gesprek of een overleg dus goed sturen. Interviëren is het expliciet maken en benoemen van wat zich op één of meerdere niveaus voordoet.

Voorbeelden van interventies**Inhoud**

- Vat samen;
- Orden de inhoud en bied overzicht;
- Geef aan wat binnen de discussie valt en wat niet;
- Voeg informatie toe aan het besproken onderwerp;
- Vraag om uitleg of meer informatie over het onderwerp;
- Toets of het goed begrepen is;
- Stel acties voor of draag oplossingen aan.

Procedure

- Bespreek de agenda;
- Bespreek het doel en de gewenste uitkomst;
- Bespreek de rollen; wie doet wat?
- Bespreek de tijdsafspraken;
- Bespreek de aanpak van een agendapunt, de werkwijze;
- Zorg ervoor dat de procedure door de ander(en) geaccepteerd wordt;
- Bewaak de procedure;
- Verander de procedure als deze niet werkt.

Relatie

- Beschrijf het interactiepatroon dat u waarneemt;
- Vraag om feedback op eigen gedrag;
- Beschrijf de sfeer;
- Geef patronen in de discussie aan;
- Evalueer de samenwerking;
- Signaleer een mogelijke blokkade in de communicatie.

Emotie

- Spreek je gevoel op het moment uit;

- Vraag hoe de ander zich voelt naar aanleiding van wat er nu voorvalt;
- Geef aan wat de vragen of opmerkingen van anderen je 'doen';
- Vraag hoe de informatie 'valt';
- Toets of de anderen zich 'veilig' voelen om een punt te bespreken;
- Verwoord de gevoelens van de ander(en);
- Geef een gevoelssamenvatting.

Effectief schakelen

Wanneer we de interventies op de vier communicatieniveaus gebruiken spreken we van schakelen. Dit is het overstappen van het ene niveau naar het andere. Hiervan maak je gebruik als blijkt dat je op het ene niveau niet verder komt omdat een ander niveau een blokkade opwerpt.

Een voorbeeld:

Je hebt een advies gegeven. De ander komt echter met een hele rits bezwaren aanzetten. Je lost een aantal bezwaren op en herhaalt jouw argumenten nog eens. De ander heeft echter nog steeds bezwaren en reageert steeds met “Ja, maar...”

Vervolgens doe je het volgende voorstel: “Zullen we samen nogmaals jouw zorg bespreken en dan samen kijken wat haalbaar is?”

In dit voorbeeld schakel je van inhoud (de argumenten) naar de procedure (voor- en nadelen op een rijtje). Je zag namelijk in dat het herhalen van argumenten geen zin had en besloot het over een andere boeg te gooien.

Nog een voorbeeld:

Een klant heeft een afspraak gemaakt, omdat hij zich ernstig zorgen maakt. Als je vraagt wat er precies gebeurd is draait hij steeds om de hete brij heen en geeft vage antwoorden. Vervolgens zeg je vriendelijk maar beslist: “Luister, als je wilt dat ik met je meedenk moeten we elkaar wel eerlijk in de ogen kunnen kijken en geen dingen voor elkaar achterhouden. Vertel nu eens precies wat er gebeurd is.”

Hierbij schakel je van de inhoud naar de relatie.

Tips voor effectief schakelen

- Schakel naar een ander niveau dan de inhoud als je merkt dat er zich op een ander niveau onduidelijkheid, een misverstand of een blokkade voordoet.
- Schakel samen en geef de ander de gelegenheid te reageren op wat je op een bepaald niveau zegt. Rond de uitwisseling eerst af, voordat je een nieuwe interventie pleegt.
- Schakel steeds terug naar de inhoud. Als je blijft steken op een ander niveau, dan gaat de functie daarvan verloren. Het is ook mogelijk dat deze niet meer in verhouding is tot de inhoud.
- Terugschakelen naar inhoud kan altijd via een procedure-interventie, die gaat over 'hoe zullen we dan nu verder praten?'. Hiermee vergroot je de kans dat schakelen effect heeft op het verdere gesprek en het blijft helder wat je samen aan het doen bent.

Samenvatting

- Er zijn er vier communicatieniveaus: inhoud, procedure, relatie en emotie.

- Je zendt en ontvangt altijd op alle niveaus boodschappen.
- Communicatieniveaus beïnvloeden elkaar.
- Storingen op de verschillende niveaus gaan voor om voortgang te kunnen boeken.
- Schakelen tussen niveaus zorgt ervoor zorgt dat het gesprek of overleg soepel verloopt.

15.3 Hoe wordt motivatie versterkt?

Motivatie is de reden om iets te doen of te laten.

Motivatie is belangrijk wanneer er zorgen over de ontwikkeling van een kind zijn, en er een ontwikkelingsbehoefte bij het kind ontstaat. Daarnaast is motivatie ook van belang wanneer er onvoldoende basiszorg of onveiligheid aanwezig is binnen een gezin. Van ouders wordt motivatie en bereidheid tot verandering verwacht.

Zelfdeterminatietheorie

De zelfdeterminatietheorie geeft inzicht waar motivatie uit bestaat en hoe je motivatie kan ondersteunen. Deze theorie gaat uit van universele psychologische basisbehoeften die eigen kracht en zelfregie versterken.

Competentie

Bij de behoefte aan competentie gaat het erom invloed te kunnen hebben op je omgeving, het gevoel te hebben dat je de nodige capaciteiten hebt en dat je die kan inzetten om een goed resultaat te leveren.

Autonomie

Bij de behoefte aan autonomie gaat het erom zelf keuzes te kunnen maken, om te kunnen handelen met een zekere mate van zelfstandigheid.

Verbondenheid

Bij de behoefte aan verbondenheid gaat het erom positieve relaties te hebben met anderen, je geaccepteerd en gewaardeerd te voelen door anderen en omgekeerd.

Interactietypen

Heb je dat ook weleens? Je bent in gesprek met iemand en wat je ook doet en hoezeer je ook je best doet de ander te helpen, hij blijft vertellen moeilijk het leven wel niet is en dat als anderen in actie zouden komen, zijn probleem wordt opgelost. Hoe kan dat?

Dat kan worden verklaard door de verschillende interactietypen binnen oplossingsgericht werken.

Binnen het oplossingsgericht werken is de samenwerkingsrelatie en het contact tussen jou en de ander belangrijk. De relatie is de motor van de interactie. Er zijn verschillende manieren waarop mensen communiceren en samenwerken, interactietypen genoemd.

We bespreken de drie interactietypen.

We kijken eerst of er een probleem of zorg aanwezig is. Als deze aanwezig is, maar er is geen hulpvraag, dan zit iemand in de...

De Bezoekertypische interactie

De ander is gestuurd en is (nog) niet bereid om te praten over een hulpvraag of probleem. Er is geen (werkbaar) hulpvraag. De ander is nog niet toe aan het oplossen van het probleem en kan daardoor nog geen doelen stellen.

Overgang naar een ander type van samenwerken vindt plaats op het moment dat de ander begint te praten over zijn probleem en het probleem verder wilt onderzoeken.

Wat is helpend?

- Nodig de ander uit om een vraag of probleem te formuleren.
- Hierdoor kan hij zich uitgenodigd voelen een stap te zetten in een andertypische samenwerking.
- Verhelder aard en aanleiding van het gesprek.
- Complimenteer en waardeer de positieve intentie.
- Accepteer de ander onvoorwaardelijk.
- Zoek naar het nut van het gesprek voor de ander.
- Zoek naar een werkbaar doel.

Voorbeeldvragen die gesteld kunnen worden om een bezoekerstypische relatie om te buigen naar een klanttypische relatie:

- "Wat is het probleem?"
- "Kunt u daar meer over vertellen?"
- "Hoe denkt u over de situatie?"
- "Wat vindt u van de situatie?"
- "We willen graag de situatie veranderen. Zou u daaraan mee willen werken?"
- "Stel dat er iets zou veranderen, wat zou dat kunnen zijn?"
- "Wat ervaart u als lastig?"

- “Wat maakt het dat u door kunt gaan onder zulke moeilijke omstandigheden?”

Wanneer er wel een hulpvraag is, maar geen werkbare hulpvraag, dan zit iemand in de...

De klaagtypische interactie

De ander ervaart de situatie als lastig, maar ziet zichzelf niet als een deel van het probleem dus ook niet van de oplossing. De ander heeft het gevoel geen invloed te hebben, hij heeft een gevoel van machteloosheid.

Overgang naar een ander type van samenwerken vindt plaats op het moment dat de ander begint te praten over zijn probleem en het probleem verder wilt onderzoeken.

Voorbeeldvragen die gesteld kunnen worden om een klaagtypische relatie om te buigen naar een andertypische relatie:

- “Veel mensen vinden dit soort situaties. Ze zoeken manieren om ermee om te gaan. Hoe doet u dat?”
- “Wat wilt u beslist niet veranderen, wat moet blijven omdat u er tevreden mee bent?”
- “Wanneer was de last een beetje minder erg, wanneer ging het iets beter en hoe heeft u dat volgehouden?”

Is er een werkbare hulpvraag, dan zit iemand in de...

De klanttypische interactie

De ander is zelf gemotiveerd om de situatie te veranderen en er is sprake van een effectieve samenwerkingsrelatie. De ander stelt een probleem vast en geeft aan wat zijn eigen aandeel is in het werken aan een oplossing. De ander staat open om samen met jou het probleem te onderzoeken, wat ervoor in de plaats moet komen en hoe hij er zelf aan kan bijdragen om de gewenste situatie te bereiken.

Drie soorten motivatie

De zelfdeterminatietheorie kent drie soorten motivatie. We bespreken deze drie soorten met een voorbeeld over opgroeien en opvoeden.

Intrinsieke motivatie

Intrinsieke motivatie houdt in dat je een bepaalde activiteit onderneemt omdat jij deze activiteit op zichzelf prettig of interessant vindt.

‘Ik geef mijn kind elke dag fruit mee naar school, omdat ik er als ouder van geniet dat mijn kind fruit lekker vindt.’

Intrinsieke motivatie is doorgaans een bron van vitaliteit, voldoening, zingeving. Wie intrinsiek gemotiveerd is, heeft interesse, doorzettingsvermogen, vertrouwen, energie en voelt zich autonoom.

Extrinsieke motivatie

Extrinsieke motivatie houdt in dat niet de activiteit het doel is, maar een middel om iets anders te bereiken.

‘Ik geef mijn kind elke dag fruit mee naar school, hoewel wij nooit fruit eten, maar het moet van school.’

Onderzoek toont aan dat wie intrinsiek gemotiveerd is doorgaans meer interesse heeft, meer zelfvertrouwen heeft bij de uitvoering van de taak, langer volhoudt, creatiever is en met meer verve de taak uitvoert. Vanuit het perspectief van duurzaamheid kan je stellen dat extrinsieke motivatie minder duurzaam is, omdat de motivatie terugloopt als de prikkel wegvalt.

Autonome motivatie

Autonome motivatie houdt in dat je van binnenuit gemotiveerd bent om een extrinsiek doel na te streven. Je bent dan gemotiveerd omdat je het doel of de taak belangrijk, betekenisvol of waardevol vindt.

‘Ik geef mijn kind elke dag fruit mee naar school, hoewel mijn kind niet van alle soorten fruit houdt, vind ik het belangrijk dat hij het leert eten, zodat hij gezond blijft.’

Motiverende gespreksvoering

Veranderen is een proces en er zijn drie aspecten nodig wanneer je wilt veranderen:

- De bereidheid om te veranderen.
- De overtuiging in staat te zijn om te veranderen.
- De gereedheid om te veranderen.

Bij de bereidheid om te veranderen gaat het erom dat je het belang van de verandering inziet. Daarnaast ben je er van overtuigd zijn dat je de capaciteiten hebt om de verandering te realiseren. En vervolgens geef je prioriteit aan de verandering.

Motivatie is gedrag en is zoals elk gedrag te beïnvloeden.

Prochaska en DiClemente hebben in een model beschreven welke fasen mensen doorlopen voordat zij bereid zijn om hun gedrag aan te passen. Het model lijkt op een draaideur van bovenaf gezien. Je doorloopt de fasen vanaf de ingang naar de tussentijdse of permanente uitgang.

1. Voorbeschouwing

Iemand heeft (nog) geen intentie om te veranderen. Vaak is hij zich niet bewust van een probleem of ontkent hij dat hij een probleem heeft. In veel gevallen ervaart de omgeving het probleem wel. Pogingen om de ander zich bewust te laten worden van het probleem en een verandering in gang te zetten stuiten op weerstand.

De volgende blokkades kunnen o.a. ontstaan:

- onzekerheid, schaamte
- onvoldoende kennis m.b.t. de zorgen en de rol van de ander hierin

Wat kan je doen?

- luister actief, vat samen en vraag door
- deel informatie
- onderken en ondersteun
- geef bij verdriet of boosheid een gevoelsreflectie
- vraag om over de informatie na te denken
- maak een nieuwe afspraak

2. Overpeinzing

Hij is zich bewust van het probleem en overweegt wat het kan opleveren als hij zijn gedrag verandert. De motivatie om iets te gaan doen is aanwezig, maar hij onderneemt nog geen actie.

De volgende blokkades kunnen o.a. ontstaan:

- angst voor verandering om voordelen van de huidige situatie te verliezen
- gevoel dat ze niet in staat zijn om het probleem aan te pakken
- gebrek aan bezorgdheid over het probleem

Wat kan je doen?

- deel informatie
- bekijk samen de voor- en nadelen
- geef positieve feedback
- vraag kleine signalen van bezorgdheid uit

3. Beslissing

Hij neemt pas een besluit op het moment dat hij zich bewust is van het probleem, dit ook als probleem erkent en voldoende vertrouwen heeft in zijn mogelijkheden om te veranderen. In dit stadium maakt hij een plan waarmee hij zijn gedrag kan veranderen.

De volgende blokkades kunnen o.a. ontstaan:

- Hij krijgt iets aangeboden/opgedrongen (in een tempo) dat niet bij hem past.

Wat kan je doen?

- volg de ander
- deel informatie
- stel vragen over de gewenste situatie
- neem stappen die passen bij het tempo van de ander

4. Verandering

Hij onderneemt actie om zijn gedrag te veranderen. De eigenlijke actie, gericht op verandering, vindt in dit stadium plaats.

De volgende blokkades kunnen o.a. ontstaan:

- tegenslagen
- terugval
- andere oorzaken waardoor de verandering stagneert

Wat kan je doen?

- houd contact
- ondersteun
- moedig aan
- bespreek de situatie
- motiveer tot voortgang

5. Onderhoud (consolidatie)

Dit stadium is het moment waarop de ander probeert om het nieuwe gedrag in zijn dagelijks leven te integreren. Op die manier is hij in staat om de bereikte verandering vast te houden en niet terug te vallen.

6. Terugval

Soms is een ander niet in staat om het bereikte resultaat volledig te handhaven en krijgt hij een terugval; terugval komt voor. Een ander hoeft niet elke keer dat hij terugvalt helemaal opnieuw te beginnen. Iemand leert van zijn eerdere pogingen tot gedragsverandering en maakt hiervan gebruik bij een hernieuwde poging.

De volgende blokkades kunnen o.a. ontstaan:

- onzekerheid
- twijfel
- omstandigheden waardoor terugval plaatsvindt

Wat kan je doen?

- houd contact
- ondersteun
- moedig aan
- bespreek de situatie
- motiveer om opnieuw de fasen te doorlopen

Motiveren tot verandering

De motivatie van de ander om samen te werken kan zeer verschillend zijn. Gesprekken met iemand die het probleem herkent en gemotiveerd is om er iets aan te doen, zullen soepeler verlopen dan gesprekken met iemand die het probleem ontkent.

Weerstand van de ander tegen erkenning van het probleem of tegen het zelf in actie komen, heeft te maken met de interactie tussen jou en de ander en kan te maken hebben met een gebrek aan kennis, bezorgdheid, competentie en/of eigenwaarde bij de ander. Als de ander

niet gemotiveerd is, is het van belang dat de communicatie open is en op gang wordt gehouden. Motivatie is namelijk geen vaststaand gegeven. Motivatie is gedrag en is dus net als elk soort gedrag te beïnvloeden.

Regelmatig gebeurt het tijdens een gesprek dat jij verder bent in de fasen van het motivatiemodel. Je hebt bijvoorbeeld al de oplossing bedacht en de ander is nog niet in die fase aanbeland. Hier gaat het vaak mis in de communicatie. Wanneer je niet aansluit bij de beleving van de ander, kan de ander uit de draaideur stappen.

Deze situatie kan worden voorkomen door de zorgen tijdig te delen (ter voorkoming van het faseverschil) en goed aan te sluiten bij de fase waarin de ander zich bevindt.

Blokkades of weerstanden tegen veranderingen ontstaan vaak als de ander het gevoel heeft dat hem iets aangeboden of opgedrongen wordt (in een tempo) dat niet bij hem past.